Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 172 (11970) | 1982 чылдың июль 24, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 кеп.

Шалыпчы ай чоруп тур

ТЕМП—КОЛ АЙТЫРЫГ

Статистика эргелелиниң медээзин ёзугаар алырга, республикада июль 19-ка чедир 34 муң гектар черниң сигени кестинген. Бо чылын белеткезе чогуур 220460 тонна сигенниң 16,5 муң тоннаны бо хүннерде белеттинген азы план 7,5 хуу күүсеттинген.

Амгы үеде мал чеминиң белеткели кайда-даа калбарган. Сиген кезерин Бии-Хем районнуң ажыл-агыйларының чорудуп турары организастыг. Ында «Хадың», «Өөк» совхозтар социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда. Оларның ачызында район сиген белеткээр планын 13 хуу чедире берген азы 2337 тонна сигенни белеткээн. Амдызында ол хире хөй сигенниг район республикада чок.

Таңды район сиген кезер планын 10,5 хуу күүсеткеш, ийиги черде чоруп турар. Ол районда «Коммунизмниң херели», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар болгаш Дуржулга станциязы мурнап турар. Дараазында черде— Өвүр район. Ооң сиген белеткээр планы 10,2 хуу четкен.

Сиген белеткээриниң талазы-биле социалистиг чарыштың эң сөөлгү черин планын 1,4 хуу күүсеткен Мөңгүн-Тайга район ээлеп турар. Ында ылаңгыя «Мөген-Бүрен» совхоз 890 тоннаны белеткээр турган, дөңгүп-ле 6 тоннаны белеткээн. Суггаттыг черлерде тараан сигенниг Чөөн-Хемчик районда сиген белеткели база оожум: район 26 муң тоннаның орнунга чаңгыс-ла муң тоннаны белеткээн. Планын 12 хуу күүсеткен СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозту санаваска, ажыл-агыйлар планнарын ортумаа-биле дөрт-ле хуу күүсеткен.

«Революцияның чалбыыжы» совхоз 4870 тонна сиген белеткээр, кылдынганы 25 тонна. «Кара-Хөл» совхоз 2510 тоннаның орнунга 20-ле тоннаны белеткээн. Республиканың бүгү ажыл-агыйларының чүгле он алдызы сиген белеткээр планын он хуу чедирген. А планнарын эң-ле эки күүседип турар ажыл-агыйлар «Көк-Тей» (36,3 хуу), Дуржулга станциязы (26,4 хуу), «Хадын» (21,9 хуу) болуп турар. Өске ажыл-агыйлар сиген кезилдезинче калбаа-биле кирген-даа болза, бүдүрген ажылы эвээш. Кайда-даа отъ-сиген эки үнген чылын ынчаар ажылдаарга канчап-даа таарышпас.

ДОПЧУЛАЛ

Республика сенаж салыр планын 10 хуу күүсеткен. Чаъс-чайы, ол-шыгы хөй бо хүннерде сенаж салырын улам дүргедедири чугула. Бо ажылга ылаңгыя Кызыл район идепкейлиг болган болгаш планын 71,6 хуу чедире берген. Ында «Тиилелге», «Х Улуг хурал» совхозтар планнарын 134—138 хуу күүседип алган. Сенаж белеткээринге ийиги черде турар район — Таңды — планын 137 хуу чедирген. Планын күүседип алган үстүнде ийи совхозту санаваска, планын «Шамбалыг» 66,7 хуу, «Революцияның чалбыыжы» 53 хуу, «ҮТКА 25 чылы» 64,3 хуу күүседип, мурнакчыларга санадып турар. А өске хөй совхозтар планнарын чээрби хире-ле хуу күүсеткилээн. Мындыг байдал ажыл-агыйларның удуртукчуларын дүвүредир ужурлуг.

Витаминниг сиген далганын бүдүрер планын республика 28,8 хуу күүсеткен. Ук планны Таңды район 40,3 хуу, Кызыл район 36,3 хуу, Тес-Хем 35 хуу күүсеткеш, мурнуку одуругда чоруп турар. Ажыл-агыйлардан ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз планын 64,5 хуу «Революцияның чалбыыжы» 59,3 хуу, «Чыраа-Бажы» 58,8 хуу күүсеткен. Өске ажыл-агыйларның хөй кезии нургулайнда 20—30 хуу күүсеткилээн.

Эрткен чылдың бо үезинде 3654 тонна будук-бүрү белеттинген турган болза, ам белеткээни 3234 тонна. Ниитизи-биле беш район, чээрби сес совхоз эрткен чылдан хөй будук-бүрү белеткээн.

Республика эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, сигенни 718 тонна эвээшти белеткээн, сенажты 2542 тонна хөйнү салган, витаминниг сиген далганын 442 тонна хөйнү, будук-бүрүнү 420 тонна эвээшти белеткээн. Бо көргүзүглер, чамдык чедиишкиннер бар-даа болза, мал чеминиң белеткелинче кичээнгейни күштелдирерин негеп турар.

ССРЭ-60

НАЙЫРАЛДЫГ, ЧАҢГЫС ЭПТИГ

Ф. В. СУЛТАНОВ,
Башкир АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы

Чон бүрүзү бодунуң хөгжүлдезинге эртип келген үе-чадалыг. Башкир чонунуң төөгүзүнге ындыг төөгүлүг үе-чадага Россия күрүнезиниң составынга Башкирияның эки тура-биле каттыжып киргени болур. Ол үеден бээр 425 чыл эрткен. Россияга каттышкан чорук башкир чоннуң экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге депшилгелиг салдарны чедирген.

Ындыг-даа болза, Россияга эки тура-биле каттышса-даа, хаанныг чазак күш-ажылчы кижилерни социал болгаш национал дарлалдан хоставаан. Чүгле Улуг Октябрь чаа амыдыралдың оруун кывыскан. 1919 чылдың март 23-түн хүнү кажан-даа уттундурбас. Ынчан бистиң чурттувустуң эң бир дугаары автономнуг республиказы Башкир АССР-ни тургузар дугайында В. И. Ленинниң ат салган документизи парлаттынган.

Башкирия ССРЭ-ниң акы-дунма улустарының болгаш бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетенниң 60 чыл оюн бо чылын демдеглеп турары чурттуң чарылбас кезээ апарган. СЭКП-ниң удуртулгазы-биле, бистиң чурттувустуң улустарының, бирги ээлчегде улуг орус улустуң акы-дунма дузазының ачызында Башкирияның экономиказы болгаш культуразы чаңгыс-даа капиталистиг чуртта көстүп көрбээн шапкын темп-биле сайзырап турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында республика кайгамчыктыг бай кылдыр чечектелген. Башкир АССР-ни нефть болбаазырадылгазының болгаш нефтехимияның, машина тудуушкунунуң болгаш энергетиканың, металлургияның болгаш чиик үлетпүрнүң шапкын хөгжүлделиг чери, мал ажылының, чер ажылының чурту деп адап турзувусса-даа, белеткеттинген станок болгаш шимчедикчи бүрүзүнге, ажаап алдынган тонна тараа бүрүзүнге совет чурттуң күш-ажылчы коллективтериниң күш-ажылчы салышкыны кирген дээрзин уттпайн турар бис. Республиканың индустриязының хөгжээниниң амгы үениң 150 хире адырлары базыткап турар. Революция мурнунда үш чыл дургузунда бүдүрүп келген продукциязын ам бир хонукта ла үндүрүп турар. Чурттуң одалга-энергетиказының баланссызынга Башкирия көскү черде. Оон девискээрин шинчилеп, болбаазырадып эгелээн үеден бээр бир миллиард ажыг тонна нефтини, 50 миллиард ажыг кубометр бойдус газын тып үндүрген.

Эртем болгаш культура талазы-биле республиканың чедиишкиннери база көскү. ССРЭ-ниң ЭА-зының филиалы, дээди өөредилге черлериниң калбак четкилери, эртем-шинчилел болгаш төлевилел-конструктор албан черлери ында тургустунган. Профессионал чеди театр ажылдап турар. Чурттуң хөй националдыг угаан-бодал эртинезиниң чарылбас кезээнге Башкирияның литературазы болгаш чурулга уран чүүлү база хамааржыр.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг күүседир, ССРЭ-ниң 60 чылын төлептиг уткуур дээш республиканың күш-ажылчы коллективтери кужениишкинниг ажылдап турар. Чартык чылдың планын үлетпүр черлери хуусаадан эрте күүсеткен, даалгадан ажыр 80 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрген.

СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлери чедиишкинниг боттанып турар. Аъш-чем программазының түңнелдери бо чылдан эгелеп көстүр ужурлуг дээш Л. И. Брежневтиң айтышкыннарын кедээниң ажыл-ишчилери изиг-биле деткээннер. Кедээ ажыл-агыйның продукциязының бүдүрүлгезин үлетпүр аргазынче биддилиг шилчидип эгелээн. Шөлдерниң болгаш фермаларның беримчезин бедидер дээш немелде курлавырларны дилеп тып турар. ССРЭ-ниң Аъш-чем программазынга төлептиг салышкынны киирер дээш республиканың ажыл-ишчилери бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

ШЫНАРЛЫГ, ДЕМНИГ...

Каaң, аяс эртен. Баян-Кол суурнуң кудумчуларында хөлзээшкинниг. Кижи олурарынга таарыштыр дерээн машиналарга чыылганнар олурупкан. «Х Улуг хурал» совхозтуң база бир сиген белеткеп алыр чери — Кызыл-Чыраа ууиче улусту четчелээп удаа-дараа чорудуп-ла тур. Бистиң олурупканывыс машина суурнуң төвүнде Культура бажыңының чанынга доктаанты. Совхозтуң конторазы ол бажыңда. Ийи каът Культура бажыңының эжиинде: Корум-чурумну сагып, бедик бүдүрүкчүлүг, шынарлыг ажылдаалыңар дээш дозуң кайы ыракта көстүр.

1950 чылдарга чедир араттарның Оваалыг-Арттап дескинмес дээш аъттыг чоруп турганы Ак-Баалык оруу баян-колчуларга ам машиналыг эртип турар «каалама» болган. Ак-Баалыктың кадыр, кызаа-кызаа хаялар, даглар аразы-биле эртер үндүрүккиирик шаптараазының оруун эрткеш, Кызыл-Чыраа-да бо чылын белеткээн сенаж оңгарынга келиривиске суурнуң Набережная кудумчузунуң болгаш механизастаттынган звенонуң сигенчилериниң баштайгы чүдүрген машиналары сигенин эккеп дүжүрүп каапкан, илчирбелиг ийи трактор таптай бастырган тур.

Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң девискээринде сигенниң үнгени эки. Ажыл-агыйның удуртукчулары бо бүгүнү чөп ажыглап, сигенниң чаңгыс тудумун-даа черге кагбайн ажаап алыры-биле социалистиг чарышты тус-тус кудумчулар, коллективтер, кижилер аразынга хуваап чарлаан.

Набережная кудумчузунуң сигенчилериниң одаанга келдивис. Оларның повары Анна Ойдуп-оол амданныг мүнүн, изиг шайын хайындырып белеткеп алган олур. Мендилешкенивис соон дарый, ол бөгүн, дүүн болгаш ооң мурнунда хүннерде кудумчузунуң чонунуң онза идепкейлиг ажылдап, аъш-чем дээш одагже далашпайн келгенин чугаалады. Оон бичии-ле кудулааш, ол кудумчунуң сигенчилеринге келдивис. Шынап-ла олардан оол кижилер оңгар ишти ийемдикте хол кадыры-биле сиген кескен, а херээженнер айыыр, дырбааш туткан бөлүп, изиг түлүк ажылдаан турлар. Баян-оол Бапыкай, Бадра Кызыл-оол, Александр Седен болгаш өскелер-даа хол кадыры-биле кезип турда, ногаан элбек сиген кадырларының аайынче чаңгыс черге бөле дүжүп турду. Келген машинаны дем-биле чүдүргеш сенаж оңгарынче чорулуп турганын көөрге, конвейер сагындырар болду.

— Бо чылын сиген чаагай үнген, сагышка эки, ажылдаарга хол дыңзыг-дыр— деп, Маня Багыт-оол чугаалады.

Хөй уругларының иези, суурнуң ясли-садының ажылдакчызы Тырысыймай Дүвен-Бады сенаж салып эгелээн хүнден ол чаагай херек доозулгуже чедир поварлаан. Хөй кижиге ол чүгле чем кылыры-биле кызыгаарлаттынмайн, кайы кудумчудан каш кижиниң ажылга үнгенин, үнмээнин демдеглеп, отчёт-учётту кылып келген.

Молодежная, Зеленая кудумчуларның сигенчилери сарыг чечек холуй үнген сарыг-ногаан шөлчүгештиң мурнунда чокпак-чокпак талдар аразы, тулаа кыдыында бир демниг кескен турлар. Оларның чамдыктарының кадырларын шалаан даажы сиген кескен дааш-биле холужуп, бир янзы аялгалыг ышкаш сагындырып турду. Күш-ажылдың хоочуну, пенсионер Монгуш Сыгыр-оол аныяктарны улам сорук киирип, олардан дудак чок кезип, чамдыктарының кадырларын шалып берип турду.

Кедээ ажыл-агый техникумунуң сургуулу, келир үениң агроному, совхозта практика эрттирип турар Салим Сыгыр-оолга удурткан механизастаттынган звенода 4 трактор кезип, үш трактор сигенни бөлдүрүп турар. Звенода Сарат-оол Баданай, Алдын-оол Бапыкай, Сергей Наныкпан, Солдат Тавакай, сарааттакчы Валерий Дүшпүн-оол олар хүн нормазын ажыр күүседип, шудургу ажылдап келгеннер. Ол звенонуң кежигүннери сенаж киреринниң мурнунда 120 тонна люцернаны кескеш, кыштагларда чедиргеннер. Бөлдүрүкчү Виктор Кыргыс, Алик Кенден, Олег Ночукпаа болгаш өске-даа звено кежигүннери шупту ниитиниң малынга чем белеткелинде соруктуг ажылдап турарлар.

Механизастаттынган комплекстиг звено ниитиниң малынга 910 тонна сиген белеткээр планныг. Ону кыска хуусаада эки шынарлыг күүседир дээш Кара-Булуң, Оттук-Даш сигенчи бригадалар-биле аразында чарыштыг.

Механизастаттынган комплекстиг звенода тракторларның болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарының база сенаж сөөртүрүнге кудумчулар аайынче быжыглаттынган янзы-бүрү марканың автомашиналарының кампанияга эки белеткеттингени оларның туруушкун чок ажылдап турарындан эскертинер. Мындыг организастыг, демниг кижилерниң ындыг күштүг, хөй техника-биле чүнү-даа дескештирбес дээрзи чаңгыс хүннүң ажылындан көстүп турду.

Трактористер Николай Назытай, Дүктүг-оол Докуй, Чөржей-оол Ночукпаа олар дөрт хүн улаштыр эки ажылдаан, сенаж оңгары дөңнелген.

Баян-Кол суурнуң кудумчуларының чурттакчыларының сенаж салып ажылдааның түңнелин үндүрген хуралды совхозтуң директорунуң күзэлгезин күүседип турар Виктор Допуй-оол ажыткаш, чурттакчы чоннуң чаңгыс кижи дег ажылдап тургаш, 552 тонна эки шынарлыг сенажты кылганынга байыр чедирген. Набережная кудумчузунуң сигенчилери 96 тонна сенажты белеткээн. 70 тоннаны белеткээн Сенчең-оол кудумчузунуң сигенчилери 75 рубль-биле, 63 тонна кылган Заречная кудумчузу 50 рубль-биле, 53,5 тонналыг Зеленая кудумчузу 25 рубль-биле шаңнатканнар.

Совхоз бо чылын ниитиниң малынга 3500 тонна сиген, 2500 тонна силос, 400 тонна сенаж, 350 тонна будук-бүрү белеткээр планныг. Бо бүгүнү чогуур үезинде организастыг белеткээри-биле сенаж белеткээринче баштай киргеш, 552 тоннаны олар күүсеткени ол. Баян-колчулар амгы үеде мал чеминиң белеткелинче массалыг киргеннер.

Сигенчи бригадаларның болгаш албан организацияларының ажылдааның түңнелин август 16-га чедир он хонукта үш катап үндүрер тускай комиссияны тургускан.

С. ТАС-ООЛ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Байпаза ГЭС—он бирги беш чылдың тудуу. Ол болза Вахш хемниң унунда тургускан бешки гидроэлектростанция болур. Нурек ГЭС-ти тудуп тургускан эң эки тудугжулар Байпазада база шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар. Оларның аразында — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры бригадир Мухаббат Шарифов (он талазында) болгаш улуг прораб Олег Мусейко база бар.

Ю. НАБАТОВ БИЛЕ Р. НЕТЕЛЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

СЕМИНАР-ӨӨРЕДИЛГЕ

СЭКП Тыва обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизи партия Кызыл хооркомунуң болгаш райкомнарының организастыг килдистериниң инструкторларының семинар-өөредилгезин эрттирген. Ооң киржикчилери баштайгы хүнде «СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленуму болгаш СЭКП обкомунуң VI пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле партия организацияларының ажыл-чорудулгазынга кол-кол угланышкыннар дугайында» СЭКП обкомунуң кедээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи Г. А. Зарневичиниң лекциязын дыңнаан.

Ооң соонда он бирги беш чылда Тываның бүдүрүкү күштериниң хөгжүлдезиниң перспективаларының дугайында; СЭКП-ниң XXVI съездизи парторганизацияларының ажыл-чорудулгазынга күүселдениң контролюн болгаш хыналдазын улам ыңай сайзыраңгайжыдарының дугайында; амгы үе-чадала партийжи-организастыг ажылдың чамдык айтырыгларының дугайында; кадрларны шилиирипче, таарыштыр тургузарынга болгаш кижизидеринге партия комитединиң инструкторунуң ролюнуң дугайында; партия ажылынга башкылал болгаш психология элементилерин ажыглаарының дугайында болгаш өске темаларга холбашкан лекцияларны семинар-өөредилгениң киржикчилеринге номчаан.

Лекцияларны СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизи В. Г. Заворотный, килдис эргелекчизиниң оралакчызы А. А. Зайцева, сектор эргелекчизи А. С. Дембирел, хоорайның чамдык эртем ажылдакчылары болгаш өске-даа эштер номчаан. Оон аңгыда семинарга киришкен чамдык инструкторлар администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени парторганизацияларның боттандырып турар практиказының дугайында дуржулгалы солушканнар. Ол ышкаш олар Хову-Аксында «Тыва кобальт» комбинатта парткомнуң ажылының дуржулгазын таныжканнар.

БИСТИҢ СӨЗҮВҮС — ТАЙБЫҢНЫҢ ЧЕПСЭЭ

«82 чылдың тайбың марыжының» төлээлекчилериниң Москваның ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары-биле, эртемденнери болгаш студент аныяктары-биле ужуражышкыннарынга июль 22-де болган беседаларынга чепсегленишкинниң дүжүрер дугайында, делегейниң өзүп орар салгакчыларының келир үезиниң дугайында сагыш салышкыны сиңниккен болган.

Термоядролуг халапты болдурбас дээш, тайбың дээш, чепсегленишкинни дүжүрер дээш демиселге совет херээженнерниң бедик хүлээлгезиниң дугайын маршттың киржикчилеринге — Данияның, Норвегияның, Швецияның болгаш Финляндияның төлээлекчилеринге Ф. Э. Дзержинский аттыг «Трёхгорная мануфактура» дээр хевең-саазын бөстер комбинадынга болган беседа үезинде чугаалап берген. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, комбинаттың профком даргазы В. Погибелева, бөс-таавычы Д. Смирнова дайынга удур Барыын Европада шимчээшкинге бедик үнелээшкинни берип, ону делегейде дүштүүрлүг чорукту чавырылдыраы дээш демиселге соңгу талакы чурттарның төлээлекчилерин салышкыны кылдыр чугаалаан.

Ядролуг дайынны болдурбас деп хүннүң эң-не чугула сорулгазын шиитпирлээринче черниң кижилери кады чүткүл салыр ужурлуг деп, ужуражышкынга онзалап демдеглеп турган.

Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыынга бүзүрелдиг бис деп, Финляндиядан хөй-ниитичи ажылдакчы Ритва Контро чугаалаан. Делегей өрту тыптып келген таварылгада аңаа тиилекчилер-даа, тиилеттиргеннер-даа турбас дээрзин боттарының чурттарының улустары эки билип турарын норвег Сигрид Ханнесдал биле Данияның төлээлекчизи Карен Клейн демдеглээн. Бистер, Барыын чүктүң тайбыңга хандыкшылдыг күштери, Чөөн чүкте силер ышкаш база тайбыңга сонуурганыдыг бис деп, олар онзалап демдеглээн.

Совет кижилер-биле чаа ужуражышкын бүрүзү оларның бүгү улустар-биле тайбың болгаш найыралдыг чурттаар деп чүткүлүнүң шынчызынга бистерни улам бүзүредип турар деп, Финляндияның парламентизиниң кежигүнү Марьятта Стенниус-Каукопен медеглээн. «Европага, Барыын чүкке болгаш Чөөн чүкке ядролуг чепсек турбазын!», «Делегейге ядролуг чепсек турбазын!», «Чепсегленишкинни дүжүрер болгаш тайбың дээш» деп лозуңнар-биле эртип турар маршттың бүгү киржикчилери аңаа бүзүрээр дээрзинге өөрүп тур мен деп, ол чугаалаан.

(СЭТА).

ЧАРТЫК ЧЫЛДЫЫН — ГРАФИКТИ МУРНАЙ

Бирги чартык чылды Ак-Довурак АТБ-зиниң коллективи чедиишкинниг дооскан. Алды ай дургузунда ол бүдүрүлгениң чолаачылары улус ажыл-агыйынга 770,7 муң тонна чуъкту сөөртүген. Бо көргүзүг пландан элээн ажыг.

Чолаачылар июнь айда бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Ол айда 159,8 муң чуъкту херглекчилерге чедирген. Дуржулгалыг чолаачы Н. Г. Григорьевке удурткан «КамАЗ» башкарыкчыларының бригадазы эки көргүзүглерни чедип алган. Бо бригаданы В. А. Отога удурткан коллектив ашкан. Ол бригаданың «КамАЗ» чолаачылары графикти оранчок мурнап, чартык чылда 381,9 муң тонна чуък сөөртүр планын 1556,7 муң тонна кылдыр күүсеткен.

Ш. ИРГИТ.

Экономика допчулалы

АРГАЛАР, КУРЛАВЫРЛАР БАР-ДАА БОЛЗА...

Республиканың тудуг организацияларының бо чылдың бирги чартыында кылып, бүдүрген ажылдарының түңнелдерин үндүрген. Чыл эгезинден бээр акшаландырышкынның бүгү-ле үндезиннериниң күсели-биле тудугжулар көвүрүг-тудуг эргелелиниң бүдүрүлге баазазын, Сельхозтехкүрүкомнуң өөредилге-курстар комбинадың, дааранылга фабриказының столоваялыг чурттаалга корпузун, 132 километр узун дурттуг электри дамчыдылгазының шугумун, ниити ажыглалдың оруктарын, ниити шөлү 41,2 муң дөрбелчин метр чурттаалга бажыңнарын, 140 олуттуг уруглар, 120 олуттуг культура албан черлерин кылып, ажыглаалда киргеннер.

Ооң-биле кады «Шивилиг» совхозта 1200 баш бода мал турар ферманы, 14,1 муң хөй кирер кажааларны, 200 тонна ногаа шыгжаар черни, минералдыг чемишчидилгелер урар складтарны туткан. Ниити шөлү 27,1 муң гектар мал одарларын суглуг болдурган, 15,9 муң гектар суггарылга дериглгелерин эде кылган, 800 гектар суггарылга системазын чаарткан, 264 гектар чаа черлерни суггарган.

Эрткен алды айларның дургузунда республиканың тудуг шөлдеринде 37 миллион рубльдиң кероолиг ажылдары күүсеттинген. «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелели, «Тыва кедээ тудуг» трестиниң № 463, № 585 КМК-лары, № 1, 2, 5-КМК-лар, «Тыва суг тудуг» трестиниң тудуг-монтаж эргелели, № 2, 3 орук-тудуг эргелелдери, «Тыва септелге тудуг» трести болгаш өске-даа коллективтер планныг оналдаларын чедиишкинниг күүседип шыдааннар. А 18 организация кероолиг ажылдар кылырын эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге элээн улгаттырган.

Улус ажыл-агыйынга ажыглаан капитал салышкыннарының хемчээли эрткен чылдың бо үезинде турганындан ниитизи-биле өскен болуп турар. Бо чылын ажылдап турар бүдүрүлгелерни чаарты кылырынга болгаш оларга техниктиг эде чепсегленишкинни чорударынга эрткен чылдыындан 19,7 хуу хөй акша-хөреңгини үндүрер. Чурттаалга бажыңнарын, уруглар албан черлери болгаш кадык камгалалдың, кедээ ажыл-агыйның объектилерин тударынга чарыгдаза чогуур акша-хөреңги эрткен чылдың январь-июнь айларныынга деңнээрге элээн эки ажыглаттынган. Эрткен айларда тудуг талазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 103,8 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың бо үезинге деңней алырга, бир кижиниң ажылдап кылыышкыны 5,7 хуу улгаткан. Бо дээрге, тудуг ажылының чүгле эки талалары-дыр.

Капитал тудуг талазы-биле планнар күүсеттинмээн. Чартык чылда кол фондуларны шиңгээдип алырының планы 71,6 хуу боттанган. Дужаап турар объектилерниң бараанныг тудуг продукциязын бүдүрериниң планы—80,9 хуу болган. Бо бүгү чамдык кучулерни болгаш объектилерни ажыглаалга киирерин саададып турарын көргүзүп турар чижектер-дир. Капитал салышкыннарының болгаш тудуг-монтаж ажылдарының тускайлап каан нормазының (лимидиниң) 80,8 болгаш 84,6 хууларын ажыглаан. Тудуг организациялары кероолиг ажылдар бүдүрериниң программазын 88,6 хуу боттандырган, азы бригада кероолзи-биле ажылдап турган 43 организацияның 28-и алды айларның бүдүрүлге планын күүсетпээн. Оларның 24-ү эрткен чылдың бо үезиндеги деңнелинден куду ажылдаан. Ол коллективтерге «Красноярскгэсстрой» трестиниң № 2 биле № 3 КМК-лары, Сельхозтехкүрүкомнуң септелге-тудуг эргелели, ИХМ-ниң капитал тудуг килдизиниң септелге-тудуг конторазы, № 1 орук-тудуг эргелели хамааржыр. Оларның бүдүрүлге көргүзүглери өскелерден оранчок куду болган.

Өңнүг металлургияның, эъттүт, аъш-чем үлетпүрүнүң, садыгның ниитиниң чемненилге черинин, чоннуң амыдырал хандырылгазының объектилерин тударының темпизи база чавыс. Тудуг индустриязының тудуглары кылырында ам-даа хожудаашкыннар бар.

Республиканың чурттакчыларының мурнунга тудугжулар улуг өрелиг болуп арткан. Бирги чартык чылда ажыглаалга киирзе чогуур чурттаалга бажыңнарының, уруглар албан черлериниң, культура амыдыралдың тудугларының 30 хире хуузу ажыглаалда кирбейн барган.

Тудугларда күш-ажылды организастааны ам-даа куду болуп артпышаан. Тудуг материалдары үзүктели бээр, техника-биле эки хандырбас чүүлдер ам-даа бар. Ынчангаш ажыл шагының үезинде анаа турар чоруктар хөй. Ооң уламындан дыка хөй тудуг организациялары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планныг опаалдаларын күүсетпейн турарлар. Тудугта ниитизи-биле тудуг-монтаж ажылдар кылырының бот-үнези херек кырында планда көрдүнгениңден 2,8 хуу улгаткан. Шак ындыг четпестер № 14 механизация эргелелинде, № 20 КМК-да, № 42 тудуг эргелелинде, № 1317 КМК-да, «Красноярскгэсстрой» трестиниң № 2, 3 КМК-ларында бар.

Тудуг ажылында улуг курлавырлар бар. Арткан ай бүрүзүнде тудугжу коллективтер капитал салышкыннарын 110 хуу чедир шиңгээдип шыдавас бе? Ындыг аргалар оларда бар. Ам чүгле бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары арткан.

Т. МЕЛЬНИКОВА,
республиканың Статистика эргелелиниң килдис эргелекчизи.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

ДАЯНЫР КОЛ КҮЖҮВҮС

«ССРЭ-ге улусчу контроль дугайында Хоойлуну хүлээп алганы-биле холбаштыр оларга партийжи удуртулганы күштелдирериниң база улусчу контроль органнарының ажылын улам ыңай экижидер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдургаш, бистиң районга хайгыылчыларның бөлүктериниң болгаш постуларының организас талазы-биле быжыглаар, оларның ажылының ажыктыын база үре-түңнелдиин бедидер, районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының мурнунда салдынган сорулгаларны шиитпирлээринге улусчу контролёрларны идепкейлиг киириштирер талазы-биле чамдык ажылдар чоруттунган.

Партия организацияларының дээштиг удуртулгаларының ачызында оларның ажылының арга-методу болгаш хевири сайзыраңгайжып, чорудуп турар хыналдалары, рейдилери улам тодаргай, үре-түңнелдиг болуп турар. Амгы үеде районнуң совхозтарында, бүдүрүлгелеринде болгаш организацияларында ниитизи-биле улусчу контрольдуң 28 бөлүктери болгаш 15 постулары, а комитеттиң бодунда штаттан дашкаар 7 килдис ажылдап турар. Оларда ажыл-херекке идепкейлиг, принципиалдыг, хөй-хөй хайгыылчылар хаара туттунган. Контрольду бүгү талалыг дээштиг, ажыктыг кылдыр чорударынга бистиң даяныр кол күжүвүс ол.

Улусчу контрольдуң бөлүктери партия организацияларының удуртулгазы-биле ниициативалыг болгаш үре-түңнелдиг ажылдап турар. Ылаңгыя «Торгалыг» совхозтуң автопаркында, «Кызыл Тук» совхозтуң Хорумнуг-Ойда, Хандагайты кодээ Советиниң чанында № 1 ясли-садикте, № 1473 орук-бүдүрүлге участогунга болгаш өске-даа коллективтерде хайгыылчыларның бөлүктери бүдүрүлге курлавырын дилеп, тып нептередиринге, социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезин хандырарынга, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыктаарынга, ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи болгаш албан-дужаалын соора ажыглаар чоруктарны илередиринге улуг дузаны чедирип, принципиалдыг чоруун көргүзүп келгеннер.

Бо чылдың бирги чартыында районнуң улусчу контроль комитеди, хайгыылчылар совет, профэвилел активи-биле, «Комсомолчу прожекторларның» штабтары база специалистер-биле кады ялы-бүрү айтырыгларга холбаштыр 17 хыналдаларны чоруткан. Олар барык шуптузу ажыктыг, үре-түңнелди берген. Манаа холбаштыр чамдык чижектерни көргүзүп болур.

Хайгыылчыларның ачызында бирги чартык чылда 13 тонна цементиниң, 140 тонна малдың бөдүүн чемнериниң, 8 тонна комбикормну үреп-лишкиндеп чайлаткан 2732 рубльдиң тоймаглаттынган техниказын катап тургустурган, 5025 рубльдиң оорлап, самчыгдаашкыннарын илереткен. Оларның идепкейлиг киржилгези-биле 6 тонна хөмүр-даш, 13 тонна кыварчаар материалдар камнап алдынган, ооң аңгыда 23 баш мыйыстыг бодаңы, 92 хой, өшкүнү, 6 чылгы малды буруулуг кижилерден оларны дириг боду-биле төлеттирген.

Хыналдаларның түңнелдерин анализтеп көөрге, чамдык ажылдакчылар албан-дужаалын соора ажыглаар, ажыл-агыйжы эвес болгаш бюрократтыг чорукту болдуруп, харыысалгазын чидирер таварылгалар база бар. Ындыг кижилерге холбаштыр улусчу контроль органнары оларның чамдыктарының шалыңын тырттырып, доңгудуп, ажылдан дүжүреринге чедир шыңгыы хемчеглерни ап келген. А чамдык эштерниң херээн партия база административтиг органнарже шилчиткилээн болгаш ажылчы чоннарның хуралдарынга шыңгыы бурууп шаап, чутаалажып көргүзээн.

Улусчу контроль органнарының база хайгыылчыларының ажыл-чорудулгазын чоңга калбак нептереелдиг, хөйге көскү болдурар дээш чамдык хемчеглер алдынган. Чоруттунган хыналдаларның болгаш рейдилерниң талазы-биле материалдарны ай санында түс черниң радиозунга дамчыдып, «Массаның контролю-биле!» деп хуудуска бижип үндүрүп турар.

Ынчалзажок, бистиң ажыл-чорудулгавыста бүгү-ле чүүлдер шуптузу эки, деп-дески дээр болза таарышпас. Ылаңгыя мал бажы өстүрер планның күүселдезиниң, продукцияның бот-үнезин чиигедириниң, чоннуң амыдырал болгаш коммунал хандырылгазының талазы-биле ажылды четпес контрольдап турар бис.

Районда малдың баш саны, ылаңгыя төрүүр малдарны немей өстүрер ажылды дыка четпес чорудуп турар, малдың өлүп, хораары ам-даа хөй. Бо чугула айтырыгларже чамдык совхозтарда, ылаңгыя «Коммунизмче орук», «Торгалыг», «Кызыл Тук» совхозтарның Бора-Шайда, Кара-Талда, Халыында улусчу контроль бөлүктери шоолуг кичээнгей салбайн турар. Ол ышкаш орук бүдүрүлге участогунда, № 6 КМК-да бөлүктер ажылдың шынарын четпес контрольдап турар. Районнуң улусчу контроль комитеди ындыг бөлүктерниң дайынчы арга-шинээзин бедидер, оларның ажылын улам идепкейжидер, дээштиг болдурар талазы-биле хемчеглерни кошкак ап келгенин база миннир херек.

Чурттуң өске бүгү черлеринде ышкаш, Өвүрнүң улусчу контроль органнары, ооң хөй санныг хайгыылчылары СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыттынган сорулгаларны, Аъш-чем программазын боттандырар талазы-биле чоруттунар хөй талалыг улуг ажылдың бичи эвес үлүг-хуузу оларга база онаажыр дээрзин бедик харыысалга-биле медерер билип турар. Ол Пленумнуң доктаалында: «...амгы үеде шупту күштерни чер болгаш мал ажылының культуразын бүгү хемчег-биле бедидеринче, черни, бүдүрүлге фондуларын, күш-ажылчы болгаш саң-хөө курлавырларын ажыглаарын экижидери дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш шынарын бедидери дээш, чидириглерни узутказы, камналга болгаш хумагалал дээш, ажыл-агыйларга бот-үнени чиигедири дээш демиселче мөөңнээри онза чугула» деп айыткан. Ол айтыышкыннарны ажыл-чорудулгага дорт удуртулга болдурар ужурлуг бис.

Бистиң районнуң экономиказының кол адыры — мал ажылы. Ынчангаш ооң баш саның өстүрериниң, продукталыуун бедидериниң, күрүне планнарын доолдур болгаш ажыр күүседириниң база камналга болгаш хумагалалдың айтырыглары, ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чоруктарга удур демисел хайгыылчыларның кичээнгейиниң төвүнге тургустунар апаар. Амгы үеде малга быжыг чем-суурну тургузарының чугула кампаниязы районда хүн бүрү калбарып турар. Ооң чорудулгазын, ында ажылды канчаар организастааның доктаамал контрольга алыры чер-черде улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларының бир чугула сорулгазы болур.

Т. ЛИКТАН.

Өвүр районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ АРНЫ

1982 чыл июль № 7 (101)

ХАЙГЫЫЛЧЫЛАР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

Эрткен өөредилге чылында Чөөн-Хемчик районга улусчу контрольдуң штаттан дашкаар активиниң бир, бөлүктер даргаларының бир семинарлары, хайгыылчыларның 16 школазы доктаамал ажылдап турган. Аңаа ниитизи-биле 690 ажыг дыңнакчы хаара туттунган. Доктаамал ажылдаар семинарлар квартал санында бир катап кичээлдеп турган. Хайгыылчыларның школалары республиканың болгаш районнуң улусчу контроль комитеттериниң ажылдап кылган тускай программазын ёзугаар өөредилгени чорудуп турганнар.

Школаларның дыңнакчылары контрольду чорударының ленинчи принциптериниң, партияның болгаш чазактың директиваларын, удуртукчу органнарның шиитпирлерин чер-черде канчаар күүседип турарын кичээнгейге алырының, күрүне планының күүселдезиниң, курлавырларны дилеп тыварының, материалдыг болгаш саң-хөө курлавырларын камналгалыг чарыгдаарының айтырыгларын контрольдаарының база ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи, самчыгдакчы чоруктарга, албан-дужаалын соора ажыглаашкынга удур эптеш чок демиселдиң чорударының дугайында болгаш өске-даа темаларга холбашкан айтырыгларны өөренип эрткен.

ЧУГУЛА КАМПАНИЯЛАРДА

Чөөн-Хемчик — республиканың хой ажылдыг улуг районнарының бирээзи. Районнуң кодээ ажыл-агыйында бүдүрүп турар бүгү продукцияның 85,7 хуузун мал ажылы, ооң иштинде хой ажылы 43,2 хуузун ээлеп турар.

Бо чылдың январь 1-де районга шээр малдың баш саны 135,8 муң ажып турган. Ооң 316 тонна дүктү күрүнеге дужаар планны күүседири-биле кыргылдаже ажыл-агыйлар организастыг кирип, он совхозтарның алдызы: «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс аттыг, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Хөндергей», «Тыва» совхозтар күрүнеге дүк садарының чыл планнарын күүсеткен.

Чугула кампания үезинде 16 кыргылда пунктуларынга улусчу контрольдуң тур постуларын немей тургускан, аңаа 50 ажыг контролёрлар ажылдаан.

Хайгыылчылар ажыл-агыйлар кыргылдага кайы хире белеткелдиг киргенин, ажылдың организастааның, кыргылданың шынарын доктаамал хынап, четпестерни чайладырының хемчеглерин дээштиг-биле ап чорутткан. Бо чорук ажылдың шынарын бедидеринге улуг ужур-дузалыг болган.

Кыргылдаже массалыг-биле кирериниң мурнунда районнуң улусчу контроль комитеди санэпидстанцияның эмчилери-биле демнежип алгаш, бүгү ажыл-агыйларга хыналдаларны чорутткан. Аңаа совхозтарда улусчу контроль бөлүктери идепкейлиг киришкен. Чугула кампания үезинде хайгыылчылар хөй четпестерни илередип, ажыл-агыйлар удуртукчуларының, специалистерниң мурнунга айтырыгларны тургузуп, четпестерни чогуур өйүнде чайладырын чедип алган.

Чижээ, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Искра» совхозтарда улусчу контроль бөлүктери (даргалары Д. Моңгуш, Д. Дамбаа) кыргылда эгелээриниң мурнунда хыналдалар чорударынга контролёрларны калбаа-биле киириштирген. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң кыргылда пунктузу кыргылдага эки белеткелдиг кирген. Хыналда үезинде хой чуур чер белен эвес болганын контролёрлар тодараткаш, ону дүргени-биле септеткен, а «Искра» совхозтуң кыргылда пунктузунга хыналда үезинде чедир кылдынмаан чүүлдер хөйү-биле илерээн. Контролёрларның киирген саналдарын, негелделерин совхозтуң удуртукчулары хүлээп ап, ону өй-шаанда эткен.

Районнуң улусчу контроль комитеди бо чугула кампания үезинде улусчу контролёрларның ажылын кичээнгейниң төвүнге тургузуп келген. «Сүт-Хөл» совхозта кыргылданың чоруп турар байдалының дугайында айтырыгны комитетке чугаалашкан. Совхоз ниитизи-биле күрүнеге дүк садар планын күүседип турар. Ынчалза-даа кыргылданы чорудуп турарында четпестерниң барын ол хуралга демдеглээн. Кара-Чыраа, Ишкин салбырларында пунктуларны кыргылдага кошкак белеткээн. Кыргыкчыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургуспаан. Аъш-чем хандырылгазында четпестер база илерээн. Пунктуну көскү агитация-биле көрүштүг кылдыр дериваан болгаш. Кыргыкчыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургуспааны дээш, ол ышкаш Ишкин салбырларында хураганнарны аңгы кодан кылдыр үспээни дээш совхоз директору К. К. Кууларны комитет сагындырган.

Кыргылда кидин түлүктээн үеде совхозтарда улусчу контроль бөлүктери ажылдың шынарын хүн бүрүде хайгааралга алган. Ылаңгыя электриктиг хачыларны ажыглап турарында четпестер хөй болган. Дүрген кыргыырының дешпилгелиг аргаларын эвээш санныг кыргыкчылар ажыглап, кыргылданың ёзулуг мастерлери эвээш болуп, хол хачыларын колдады ажыглаар таварылгалар тодараан. Ынчангаш кыргаан дүктүң шынары куду. Дуржулга чок, кыргыкчылар кыргаан хойларының өөзүнге, мойнунга, кудуруунга дүктерни арттырып каар чоруктарны контролёрлар илередип, ол-ла дораан эттирген. Ындыг фактылар «Сүт-Хөл», Карл Маркс аттыг, «Искра» совхозтарда болгаш өске-даа ажыл-агыйларның кыргылда пунктуларынга тургулаан.

Хой ажылында бо чугула кампания — кыргылда ам адакталган. Ажыл-агыйларның складтарында савалаттынмаан чыдар дүк хөй. Районнуң белеткел конторазының удуртукчулары кыргылда пунктуларын чугула херектиг материалдар-биле чедир хандырбаанындан ындыг байдал тургустунган. Ол четпестерни дүрген эдип, күрүнеге эки шынарлыг дүктү садарын дүргедедириниң хемчеглерин контролёрлар алган.

Районнуң улусчу контроль органнары бо чугула кампания-биле чергелештир ниитиниң малынга четчир санныг чем курлавырларын тургузар талазы-биле чер-черде хайныккан ажылдарны база контрольга ап турар.

А. СЕРЕН.

Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору.

УТТУНГАН БАЖЫҢ

Кызыл районнуң төвү — Каа-Хем суурда 1713 дугаарлыг механизастаттынган колонна бар. Ооң тудугжуларының алдын холдары хөй-хөй тудугларны, чараш бажыңнарны кылып турарын демдеглевес аргажок.

Ындыг-даа болза, сан-биле эвес, а шынар-биле деп кыйгырыгга дүүшпес чоруктар барын кижи кайгаар.

Ол дугайында бир чижектеп көрээли. Район төвүнде Комаров кудумчузунда 3 дугаарлыг 2 аал чурттаар бажыңның ханазын эрткен чылын туткан. Бо чылдың апрельде ооң иштики ажылдарын кылып, соңга рамазын, шалазын дооскан. Чүгле одалга системазын кылыр дээш үш ай болган. Ам ол бажыңны кижи көөр аргажок апарган. Соңгазының рамазы чок, кургаг штукатуразы ойбак, самдар, шалазын тура соп каапкан. Чайын аңаа инектер хостуг тевээлеп турар. Бичии уруг-дарыг ойнаар чер апарган.

Ам канчаар боор, ону ол хевээр каапкар эвес, катап кылыр ужурга таваржып турар. Бир бажыңны ийи катап кылыр болза, күрүнеге чеже когарал чедирерил?

Тудугжулар-даа, КМК-ның баштаар чери-даа боттарының кылган ажылын, үндүрген күжүн үнелеп, уттундурган бажыңче катап эргип келирлер боор дээш мону бижидим.

В. КҮЧҮН,
кодээ бижикчи.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

КЫЗЫЛ

Таңды районнуң ажыл-агыйларынга эрткен кыжын хөй мал өлүп, хораан. Ооң кол чылдагааны — мал чемнерин четче белеткеп алырының аргаларын чедир ажыглаваанында. Ынчалзажок ажыл-агыйларның удуртукчулары ооң шыңгыы түңнел кылбаан. Республиканың улусчу контроль комитединиң штаттан дашкаар бөлүк инспекторларының хыналдазындан алырга, ында ажыл-агыйлар амгы сиген кезиилдезинче хамыкты мурнай кирзе-даа, ол ажылда четпестер хөй болган.

Бо чугула кампанияга материал-техниктиг болгаш күш-ажылчы курлавырлар ыракта чедир ажыглаттынмаан. Сиген кезер машиналарның чартыы, ону үүрмектеп, хээндектээр машина-техниканың үштүң ийизи, дырбааштарының 40 хуузу ажыглаттынмайн турар. Витаминниг сиген далганы кылыр агрегаттарның кезик хирези хыналда кылган үеге чедир ажылдаваан, «КСК-100» деп сиген үүрмектээр, бедик бүдүрүкчүлүг комбайннарның алдызы белен эвес болган.

Хыналда соонда немелде хемчеглерни ап турарының дугайында районнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң кол агроному И. А. Письменныйның дыңнадыын комитет кичээнгейге алган болгаш айыттынган четпестерни дүрген чайладырын ажыл-агыйларның удуртукчуларындан негээн.

АК-ДОВУРАК

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказында бүдүрген продукцияның чидирини болдурбас талазы-биле хемчеглер кошкак. Белен продукциялар цегиниң девиескээринде даг-дүгүн сорттар аайы-биле чыырының чуруму сагыттынмайн келген. Складта алдыгы сорттуң даг-дүгүнүң шоодайлары чогуур технология ёзугаар чыгдынмаан. Даг-дүгүн машинага чүдүрүп, шын шарыыр тускай шөлчүгеш дериттинмээн.

Хайгыылчыларның маңаа холбаштыр кылган хыналдазының түңнелин «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкаш, фабриканың кол инженери А. Н. Писаревский биле цех начальнииниң хүлээлгезин күүседип турар З. И. Малыхтан айыттынган четпестерни дүрген чайладырын негээн.

КАА-ХЕМ суур

Кызыл районда теплица комбинадының кол агроному М. Н. Краснопивцев биле комбинаттың кол бухгалтери Н. Ф. Гордееваның талазындан өстүрген ногаа аймаан сайгарарының чурумун каржызы-биле хажыдып турганын хайгыылчылар хыналда кылгаш, илереткен. Чижээ, апрель айда хуу кижилерге болгаш комбинаттың ажылчыннарынга 1900 кг огурецти кайы хамаан чок саткан. Ол болза, айда бүдүрген огурецтиң 44 хуузу.

Районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга М. Н. Краснопивцев биле Н. Ф. Гордееваны ол четпестери дээш шыңгыы сагындырган. Теплица комбинадынга бүдүрген продукцияны чүгле садыг организацияларынга кээрэ ёзугаар дужаарын оларга хүлээдирген.

ШАГААН-АРЫГ

Тудуг материалдарын камналга чок чарыгдап, багай шыгжап кадагалап турарының, ол четпестерни дүрген чайладырының дугайында улусчу контроль органнарының каш удаа сагындырыглары турза-даа, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң удуртукчулары, ылаңгыя ооң прорабы чогуур түңнел үндүрбээн. Совхозта тудуг материалдарының учёт-отчёду сандаргай. Соңга шилдери, шифер, цемент, маңзалар болгаш өске-даа материалдар ажык черде, корум-чурум чок дүжүртүнген, оларның чамдыызы буступ, үрелип чыдар.

Хайгыылчыларның хыналдазының үезинде 10,5 тонна цемент өл-чаъска өткеш, ажыглаттынмас кылдыр үрелген. Ажыл-агыйга чедирген каража 385 рубль.

Ындыг ажыл-агыйжы эвес чоруктуң дугайында айтырыгны Улуг-Хемниң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкаш, улуг четпестери дээш совхозтуң прорабы В. И. Микаэлянны шыңгыы догуткаш, күрүнеге чедирген каражаның чамдыызын эгидер сорулга-биле шалыңын тырттар деп шиитпирлээн.

ИДЕПКЕЙЛИГ ДУЗАЛАКЧЫЛАР

Сельхозтехниканың Күрүне комитединиң Самагалдайда районнар аразының каттыжыышкыны Тес-Хем районда мурнакчы ажылдыг бүдүрүлгелерниң бирээзи болгаш продукцияны бүдүрериниң болгаш сайгарарының планныг даалгаларын деп-дески күүседип келген. Мында ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче, коллективке бедик организастыг чорукту болгаш быжыг сагылга-чурумну чедип алырынче улуг кичээнгейни салып турар. Ол бүгүге коллективте улусчу контролёрларның идепкейлиг ажыл-чорудулгазы улуг рольдуг болуп келген.

Бо коллективте хөй-ниитичи 13 хайгыылчы ажылдап турар. Машина-трактор мастерскаязында база автопаркта улусчу контрольдуң ийи постузу бар. Ниити ажыл-херекти инженер-контролёр А. Т. Тумат даргалаан контроль бөлүүнүң бюрозу удуртуп келген.

Партия организациязының удуртулгазы-биле хайгыылчыларның чорудар ажылының планын кылгаш, ону ёзугаар ажылдап турар. Ниитизи-биле бүдүрүлгени болгаш түс-түс цехтерниң планныг даалгаларының күүселдезин дээш, бүдүрүп үндүрген продукцияның шынары, социалистиг өнчүвүс хумагалап камгалаары, материалдыг болгаш одалга-энергетиктиг курлавырларны чөп ажыглаары, бүгү чүүлдерге камналга чурумун күштелдирер дээш контрольду олар бот-тандырып келген. Ооң аңгыда ажыл үезинде бөлгүлай бээр четпестерни дүрген чайладырынче коллективке бедик организакчы чорукту, быжыг сагылга-чурумну чедип алырынга хайгыылчылар идепкейлиг салдарны чедирип турар.

Хайгыылчыларның хыналдаларынга, рейдилеринге холбашкан материалдарны бөлүктүң хуралынга сайгарып чугаалашпышаан, ажылга четпестерни, чазыгларны болдурган кижилерниң тайылбырын ап турар. Бөлүктүң киирген саналдарын районнар аразының Сельхозтехника каттыжыышкынының администрациязы болгаш ында партия, профэвилел организацияларынга практиктиг ажылынга шыңгыы барымдаалап, четпестерни чайладыр талазы-биле шалыпкын хемчеглерни ап турар.

Улусчу контрольдуң бөлүү «Комсомолчу прожектор» база профэвилел организациязының комиссиязы-биле сырый харылзаалыг ажылдап, техниканы озал-ондак чок ажыглаар чурумун сагыырының күш-ажыл камгалалының талазы-биле рейдилерни кады чорудуп турар. Идепкейлиг ажыл-чорудулгазы-биле коллективке бөлүк бедик ат-алдарны чедип алган. Хайгыылчыларның хөй нуруузу, ылаңгыя автошиммедикчилер септээр цехтиң слесары Б. Б. Баа-Хөө, инструментальщик О. Д. Кунчуй болгаш өскелер-даа планныг даалгалар база социалистиг хүлээлгелер күүседиринге бедик бүдүрүлгечи көргүзүглерни чедип алдынаан, контролёр хөй ниитичи даалганы идепкейлиг күүседип келген.

Бөлүктүң ажылы калбак нептереелдиг, хөйге көскү болуруп база багай эвес тургускан. Четпестерни сойгалап илереткен фотобуруудалдышкыннарны үндүрүп келген, «Массаның контролю-биле» деп стенинни кылган. Чоруттунган хыналдаларның түңнелдерин база ажыл-ниичилерниң чагыглаларының күүселдезиниң дугайын улусчу контроль бөлүүнүң даргазы коллектив кежигүннеринге доктаамал информастап, дыңнадып турар. ССРЭ-де улусчу контроль дугайында Хоойлуда көрдүнген эргелерни ажыглавышаан, мында хайгыылчылар бүгү ажыл-херекке моон соңгаар-даа администрацияның болгаш партия организациязының идепкейлиг дузалакчызы болуп шыдаарлар.

С. АЛЕКСЕЕВ.

«ДӨҢГҮР-ООЛДАП» ТУРГАШ...

Райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң специалистери болгаш улусчу контроль комитединиң штаттан дашкаар инспекторлары ниитиниң малының кадагалалының талазы-биле хыналданы чоокта чаа «Тес-Хем» совхозка (директор Н. Ооржак) чорутткан.

Ол талазы-биле Ү. Шынаа салбырда байдал кончуг багай дээрзи хыналдадан илерээн. Салбырның специалистери болгаш бригадирлерни малдың учёт-отчёдун ай санында тургузарда, санаашкынны эрнгеңгей кылып, малды өй-шаанда дуйаарлавайн келгениниң түңнелинде база чамдык кадарчыларның харыысалга чогундан шагда-ла самчыгдап, төтчеглеттинген малдарны күрүне отчёдунга дириг бар кылдыр көргүзүп келген.

Салбырның чүгле бода малының баш санын безин санап көөрге, 36 баш дудагдаан ийикпе, күрүнеге 24295 рубльдиң каражаны чедирген. Ол ышкаш бода мал кадарчызы турган О. Мөңге совхозтуң төрүүр инектерин аныяк малдарга орнап-солуп турганы болгаш 12 башты кара туразы-биле самчыгдааны илерээн.

«Тес-Хем» совхозтуң чылгы малы база Ү. Шынаада турар. Чылгыны өй-шаанда демдектээр ужурлуг турбуже совхозтуң дирекциязы ынаар кичээнгей салбаан. Ону чүгле бо чылын майда санап демдектээниниң түңнелинде чаңгыс чылгычы С. Очур-оолдуң кодандан безин 67 чылгы дудаан ийикпе, 11425 рубльдиң когаралын күрүнеге чедирген. Чылгы бригадири С. Самдар-оол үр үениң иштинде санаашкын кылбайн, ону кылза-даа кончуг эрнгеңгей буу-хаа «дөңгүр-оолдааш» совхоз дирекциязынга дужаап турган.

Совхозтуң өшкү малы база-ла Ү. Шынаада мөөңнеттинген. № 1 бригадага (бригадири Ш. Мажаа) санаашкын чорударга 172 баш өшкү четпээн болгаш 5509 рубль когаралдыг болган. Ол бригаданың малчыннары Ч. Маадыр-оолдан 17 баш, С. Шалыктан-31, С. Чалчык-оолдан 12, Х. Чоодудан 16 баш өшкүлер дудаан. № 2 өшкү бригадазының (бригадири Т-Х. Кадыг-Кара) 5 малчыннарындан 38 баш өшкү дудаан. Ол-ла бригаданың малчыннарынга быжыглаан 30 баш ажылчын аът читкен.

Бо чылын апрель, май айларның отчёт үезинде 36 баш бода, 139 баш чылгы малды, 210 баш өшкү дудап, самчыгдааны илерээн. Ниитизи-биле күрүнеге 61790 рубль когаралды чедирген. Бо бүгү четпестерниң үнүп келген чылдагааннары болза, совхоз директору Н. Ч. Ооржактың мал ажылының тускай эртемниглериниң болгаш малчыннарның ажылынга кошкак контрольду тургусканы, кол зоотехник В. Сарыгбай, кол бухгалтерниң оралакчызы Л. Айыжы оларның ажылынга харыысалга чогуп көргүзүп турар.

Мал учёдунуң бухгалтери Л. Айыжы, бригадирлер С. Самдар-оол, Т-Х. Кадыг-Кара олар совхозтуң ажылчын аъттары шагда-ла читкен дээрзин билип турганнар, ол дугайында хөй удаа совхозтуң директору Н. Ооржакка, кол зоотехник В. Сарыгбайга чугаалап турбуже херекке албааннар.

Малдың отчёт-учёдун эрнгеңгей кылып, ооң кадагалалынга контрольду кошкак тургузуп келгениниң түңнелинде совхозтуң мал өрези чылдан чылче ёзуң келген. Бо чылдың январь 1-де совхозка эгидер ужурлуг 177,4 муң рубль өре турган болза, май 1-де байдал-биле 189,4 муң рубль чедир өскен.

Ажыл-агыйжы эвес чоруктуң түңнелинде күрүнеге чедирген когаралының кезик-чамдыын эгидери-биле совхоз директору Н. Ооржактың ийи айның шалыңын, кол зоотехник В. Сарыгбайның үш айның шалыңын, кол бухгалтерниң оралакчызы Л. Айыжының бир айның шалыңын тырттарын шиитпирлээн.

Малчыннардан дудаан малдарны эгидип тургузар талазы-биле чамдык хемчеглерни ап, хыналда санаашкын үезинде 11 баш бода, 14 баш хой, өшкү тургустунган, буруулуг кижилерниң херээн чогуур органнарже шилчиткен.

«Тес-Хем» совхозта малдың учёт-отчёдунга шыңгыы контрольду тургузуп, моон мурнунда чылдарда база сөөлгү үеде илерээн мал өрелерин күрүнеге эгиттирер талазы-биле дээштиг хемчеглерни алырын бо талазы-биле алдынган хемчеглер дугайында бижимел информация районнуң улусчу контроль комитединге бо чылдың ноябрь 1-ге кииреирин райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң начальниги Н. Балчый-оолга, «Тес-Хем» совхозтуң директору Н. Ооржакка даасках.

Д. ХЕРТЕК.

Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

«Чиир далган-тараа эвес, а хоран химикат-бүдүмел ышкажыл, олар үрелип-даа чытса хамаан эвес» дээр шын эвес хөөнден «Бурунгаар» совхозтуң удуртукчулары амдыгаа чедир уштунуп чадааннар. Үнүш-дүжүттүң хоралакчыларынга, бок үнүштерге удур ажыглаар хоран бүдүмелдерниң мында складының серизиниң чартыы оюк, ооң үрүжүндан 480 кг ындыг бүдүмелдер (пестицит) үрелген.

Ол-ла складтың чоогунда гранизон деп айыылдыг хоран бүдүмелдиң лааза хаптары озаңналып, хорумналы берген чыткылаар. Оларны ыяк шыгжаар, ааы чогуур черлерге дужаар ужурлуг болгай.

Ооң аңгыда ол-ла ажыл-агыйда сөөртүп эккелген чамдык минералдыг чемишчидилгелер шоодайлары-биле арык-бугу кыдыгларында токтуп, эстип чыдар. Хараадаңчылыг чүү дээр!

Ол-ла бугунү заводка бүдүрүп кылырынга база маңаа чедир ырак-узак оруктарга сөөртүрүнге күрүнеге хөй санныг акша-хереңгини чарыгдаан деп чүвени совхоз директору Соломатов, кол агроном Дочгак, хоеу бригадири Кумааҗык олар канчап бодевайн турары?

С. МАНЗЫП-ООЛ.

ҮЕНИ МУРНААННАР КЫМНАРЫЛ?

Тус-тус бригадаларның, цехтерниң аразында күш-ажылдыг эки организастааш, ооң дээштиг чоруун чедип ап келгени дең-дески ажылдаарынга магадылал болгап. Анатолий Степанович Костаревтиң удурткаы ыяш белеткекчилериниң бригадазының дугайын чоргаарал-биле чугаалап болур.

Ырак-узак тайга черде чурттап, ажылдап турар бригадада үш кижи бар. Олар дидиг материалдарын, бүдүрүлгеге хереглеттинер ыяшты ужургаш, будуктарын аштааш, ажык черге үндүрүп каарга, ыяш сөөртүр автомобильдер оларны комбинатка эккээр. Үш кижилиг звено эрес-шалып ажылдааш, айда 400 кубометр ыяш белеткээр планын 500 кубометрге күүседип келген.

Тайгада ажылдап турар ыяш белеткекчилеринге чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургусканы—ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткени чугаажок. Оларның турлаанда ниити чуртталга бажыны, столовая, чунар-бажың бар. Оон аңгыда тускай повар амданныг аъш-чемни белеткеп берип турар. Хостуг үеле номчуур солун, сеткүүлдер, ойнаар херекселдер база бар.

Анатолий Костаревтиң бригадазы юбилейлиг чылдың социалистиг чарыжынга кирипкеш, чартык чылдың тиилекчизи боол шылгарааш, шаңнал-макталга төлептиг болган. Бо чылдың алды айларының планындан ажыр олар 300 кубометр ыяшты белеткээннер.

Кадыр-берт орук-биле ыяш сөөртүр автомашиналар чолаачыларының аразында чарыштың мурнуку одуруун Анатолий Бусатов баштап турар. 35 километр кадыр-берт орук-биле бир неделя иштинде 100 кубометр ажыг ыяшты ол сөөрткен.

Тайгадан сөөртүп эккелген чудуктарны ийи пилорама дилер. Дүржулгалыг ажылчын Күргек Маадының звенозу социалистиг хүлээлгезин ай, квартал санында ажыр күүседип келген. Мурнакчы звено ай санында 200 кубометр чүдүкчү диллиргеш, планныг даалгаларын доктаамал ажыр күүседип турар. Чедиишкинниң чажыды — үрелиишкиннерни болдурбайн, үүрмек септелгени баш удур кылып чорудуп турарында. Кижи бүрүзү холушкак мергежилди чедип алган. Ынчангаш херек апарган тавартылгада-бирээзи өскезин солуптар.

> **Бо онзагай чыл. ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылы. Ол кайгамчыктыг юбилейни төлептиг күш-ажылчы белектер-биле уткуур дээш Туранда үлетпүр комбинадының ажылчыннары социалистиг чарышты калбарткаш, хей-аъттыг ажылдап турар. Үлетпүр комбинадының коллективи эрткен алды айларда 265 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планын 278 муң рубльге күүсеткен.**

Дааранып цехтиң ажылының дугайын база чоргаарал-биле чугаалап болур. Ынак мергежилиниң алдын холдуг мастерлери апарган даараныкчылар Валентина Лильчугова, Зоя Митина, Надежда Щеголева оңаашкан ажылынга ак сеткилдиин көргүзүп келгеннер. Бо чылдың ийиги кварталында цехтер аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи боол шылгараан.

Ынчангаш комбинаттың күш-ажылдың алдар тугун оларга тураскаадып көдүрген.

Дааранып цехтиң коллективи эш-өөрүнүң көргүскен илегелинге хей-аът киргеш, юбилейлиг чылдың планныг онаалдаларын декабрь айның баштайгы чартыында доозар деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Олар: . сеглээн сөзүн ээлеп шыдаарлар.

Ук комбинат үстүнде продукциядан аңгыда чугай болгаш туйбуну бүдүрүп турар. Чугай өрттедир талазы-биле хожудаашкындан бо чылын үнген. Хары утда 40 тонна чугай өрттедир ийи дугаар суугу удавас ажыглалга кирер. Ынчангаш чугай бүдүрериниң хемчээли улгадыр болгаш бо үнелиг чиг-эт-биле хереглекчилерни хандырар.

Үлетпүр комбинады үнелиг тудуг материалы —туйбуну бүдүрерин база шиңгээдип алган. Юбилейлиг чылдың сезонунуң эгезинден бээр 130 муң туйбуну бүдүрген. Ынчалза-даа туйбу бүдүрүлгезин шуудаашкынныг эвес чорун турар. Янзы-бүрү чылдагааннарның уржуундан анаа турар чоруктар хөй. Эрги пресс үрелген. Чаа прессти эптеп тургусса-даа ооң ажылдаарының технологиязы ам-даа шиңгээдип алдынмаан.

Ростовчуларның «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп кыйгырыы-биле социалистиг чарышты коллектив калбарткан. Моральдыг болгаш материалдыг илиг бериишкинниңге даянмышаан, бар арга-курлавырларны чогумчалыг ажыглап келгеш тус-тус цехтер, бригадалар алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип келген.

Комбинаттың бүдүрүлге чорудулгазы кедээ ажыл-агыйбиле сырый холбаалыг. Бүдүрүп турар продукциязын республиканың кедээ ишчилеринче чорудуп турар. Ынчангаш оларның экономиказын база шыдал-быра киирип, Аъш-чем программазын амыдыралга күүседиринге дорт киржилгелиг. Ынчангаш үлетпүр комбинадының коллективи Аъш-чем программазын боттандырарынга улуг киирер дээш улам күжениишкинниг ажылдаар.

Н. ВАНЬКОВ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮККЕ БЫЖЫГ ТАЙБЫҢДЭЭШ

«Правда» солуннуң айтырыгларынга эш Л. И. Брежневтиң харыылары делегейде улуг үнелеп көрүүшкүнүү хайныктырган. Палестиннер бодунуң күрүнезин тургузуп алыры дугайында Л. И. Брежневтиң саналынче массалыг информацияның чепсектери онза кичээнгейни салып турар. Бодунуң тайбыңга ынак даштыкы политиказынга шынчы Совет Эвилели Ливанче Израиль агрессияны ойтур шавар дээш шиитпирлиг туржуп, Чооккү Чөөн чүкке быжыг тайбыңны доктаадып тургузарынга, Чооккү Чөөн чүкке чөптүг болгаш бүгү талалыг таарыштыр шиитпирлээшкинге бодунуң салыышкынын киирерин күзеп турар деп, даштыкы тайылбырлаашкыннарда онзалап демдеглеп турар.

Совет удуртукчунуң харыылары араб чурттарга улуг кичээнгейни хаара тудкан. Харыыларның тодаргай доңчулалын диван солуннар бирги арынинарында парлаан. Чооккү Чөөн чүкте меселдежилгени таарыштыр шиитпирлээрин Совет Эвилелиниң ханы боттуг ёзу-биле көрүп турарын Бейруттуң «Ан-Нида» солуну онзалап демдеглээн. Л. И. Брежнев Палестинаның араб улузунуң айтырыын шиитпирлээриниң эң эки боттуг оруу — палестин күрүнени тургузары болур деп медеглээн деп, ол солун бижээн. Совет удуртукчу израиль шериглерниң Бейрутту бүзээлеп турар чоруун доп-дораан дүжүрерин, израиль шериглерни Ливандан саат чокка болгаш чугаа чокка үндүре бээрин негеп, ливан черге америк шериглерниң кестүп келирин болдурун болбазын айыткан деп, ол солун онзалап демдеглээн.

• • •

Палестинаның араб улузунуң айтырыын шиитпирлээриниң эки аргазы, боттуг оруу палестин күрүнени тургузары болур дээрзиниң дугайында Л. И. Брежневтиң чугаалаан сөстеринче Сирияның **САНА** агентилели онза кичээнгейни салган. Палестин улустуң кара чаңгыс дүрүм ёзугаар төлээлекчизи Палестинаны Хостаарының Организациязын кииришпир сонуургалдыг бүгү талаларның коллективтиг күжениишкиннериниң түңнелинде Чооккү Чөөн чүк айтырыын шиитпирлээри харын болдунар аргалыг деп совет удуртукчунуң демдеглээнин ол агентилел чери дамчыткан. Агрессорнуң мурнунга бажын мөгейтирип бодавайн, харын Чооккү Чөөн чүкке таарыштыр чөптүг шиитпирлээшкинче болгаш тайбынче чүткуп салып турар кижилерге дузаламчыны база деткимчени Совет Эвилели көргүзүп келгенин болгаш көргүзүп-даа турарын САНА агенство онзалап айыткан.

• • •

Совет Эвилели Палестинаның араб улузунуң эргелерин, хамыктың мурнунда оон палестин күрүне тургузуп алыр эргезин база катап деткээн деп, **Алжирниң АПС** агенствозу демдеглээн. Л. И. Брежневтиң демдеглээнин ёзугаар алырга, амгы чидиг байдалда арабтарны сырый каттыштырары болгаш палестиннерниң амыдырап-чурттаар, айыыл чок турар, хамаарышпас хөгжүүр болгаш бодунун күрүнезин тургузуп алыр эргелериң хандырарынга херектиг хемчеглерни арабтарның кады тодарадып алыышының эргежок чугулазы кол ужур-дузалыг болуп бар чыдар.

• • •

Л. И. Брежнев палестиннерниң эрес-маадырлыг болгаш туруштуг совет кижилерниң магадааның илергейлээн деп, Алжир радиозу айыткан. Араб улустарны бодунуң деткиир болгаш оларга дузалаар апаарын Совет Эвилели бадыткаан. Ливанче израиль агрессияны совет удуртукчу шиитпирлиг буруу шапкаш, ону кырып өлүрер дээр чорук кылдыр үнелеп көрген деп, **Алжирниң «Аш-Шааб»** солуну бижээн.

• • •

Палестин улустуң дүрүм ёзугаар эргелерин хандырарының болгаш Ливанче израиль агрессияны ойтур шавары херээнге ССРЭ-ниң принципиалдыг туружун **Иорданияның солуннары** онзалап демдеглээн.

• • •

Палестинаның араб улузунуң айтырыын шиитпирлээриниң эң эки боттуг оруу — палестин күрүнени тургузары болур дээрзин совет президент медеглээн деп, **«Вашингтон пост»** солун айыткан. Совет удуртукчу Чооккү Чөөн чүк дугайты делегей конференциязын чыылдырарынче кыйгырган, Чооккү Чөөн чүкке быжыг тайбыңны доктаадып тургузарынга улуг-хуузун киирерин күзээн бүгү чурттар, улустар-биле херек кырында кады ажылдажырынга ССРЭ-ниң белени база бадыткаан деп, ол солун бижээн. Ук солуннуң бодалы-биле алырга, харыылар палестин улустуң демиселинге дипломаттыг болгаш политиктиг долу деткимче көргүзер талазы-биле Москваның политиказының хөгжүлдезин болуп турар. Ливан черге америк шериглерниң кестүп келиринге Совет Эвилели моон соңгаар-даа удуруп Л. И. Брежнев медеглээн деп, «Вашингтон пост» демдеглээн.

• • •

Палестиннерниң херээн деткип турарын Л. И. Брежнев бадыткаан деп, Францияның **Франс пресс** агентилели айыткан. Палестин айтырыг кайы хире-даа нарын болуп, палестин улус кайы хире-даа берге оруктарны тавартыр эртер чүве болза, палестин айтырыг шуут будалып, ужу-бажы билдинместээн айтырыг эвес тир, ынчангаш ону хылыш-биле одура шаап хоржок деп чүве шуут билдингир деп, ол медеглээн. Совет удуртукчунуң онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, Палестинаның араб улузунуң айтырыын шиитпирлээриниң эң дээре, боттуг бүдүштүг оруу — палестин күрүнени тургузары болур. Чооккү Чөөн чүкке чөптүг болгаш бүгү талалыг таарыштыр шиитпирлээшкинниң херээн шыңгы база бүгү харыысалга-биле алырының эргежок чугулазын Л. И. Брежнев медеглээш, сепаратыг керээ-сүлчээлер оруу буурап дүжүүшкүнге таварышканын айыткан деп, Францияның **«Либерасьон»** солуну демдеглээн. Чооккү Чөөн чүк талазы-биле делегей конференциязын чыылдырар дугайында саналды совет президент база катап көдүрген.

Болгарияның **«Работническо дело»**, Чехословакияның **«Руде право»** солуннары: ССРЭ палестин айтырыгны хылыш-биле одура шаап болбас кылдыр санап турарын айыткан. Палестин күрүнени тургузарын ол деткип, бот-эргелиг ливан күрүнеге удур агрессияны соксадыр база израиль шериглерни саадал болгаш чугаа чокка Ливандан үндүрер дугайында КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирин Израильдиң болгаш АКШ-тың күүседирин негеп турар деп бижээн.

(СЭТА).

ИКП ТК-ның пленуму

РИМ. (СЭТА). Ында келген медээлерни ёзугаар алырга, Израильдиң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму Израильге боол эрткен болгаш аңаа Ливанга удур агрессия-биле холбаштыр байдалды чугаалажып көрген.

Ол боо-чепсектиг үүлгедиишкин америк-израиль талаларының Вашингтонга болгаш Тель-Авивке баш удур ыяк планнап белеткээни агрессчи дайыны болурун пленумга хүлээп алган резолюцияда демдеглээн. Ол дайынның сорулгазы — Палестинаның араб улузун болгаш ооң кара чаңгыс хоойлу ёзугаар төлээлекчизи — Палестинаны Хостаарының Организациязын күш-биле узуткаары, ливан национал-патриоттуг күштерни чок кылыры, Ливанга америк-израиль чалча чазакты тургузары, ол чуртка «хөй националдыг күштерге» сыылдаглап алгаш, америк шериг баазаларын үнеэзилээри боол турар. Ооң-биле кады агрессия Сирияга база удур болуп турар.

Бо бүгү планнар дээрге, америк империализминиң болгаш ооң израиль эштенчизиниң национал-хосталга дээш шимчээшкиннерге болгаш антиимпериалистиг туруштуг хамаарышпас чурттарга удур угланган калбак стратегиязының чугула кезээ боол турарын ол документиде айыткан.

Совет Эвилелиниң Чооккү Чөөн чүк талазы-биле политиказын резолюцияда бедик-биле үнелээн. Палестинаның араб улузунуң хоойлу ёзугаар эргелери дээш шынныг демиселин болгаш ливан улустуң боттарының чуртунуң суверенитедин камгалаарын ССРЭ-ниң деткип турар чоруу агрессорларны болгаандырарынга чугула фактор болур.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң АКШ-тың президентизи Рейганга чоруткан бижиинде Ливанга удур агрессияны соксадырынче, дайынны болдурбазы болгаш ол девискээрниң бүгү күрүнелериниң тускай догуннаар чоруун хандырарынче угланган саналдар кирген болгаш ол бүгү ук чурттарның ёзулуг эрге-ажыктарынга дүгжүп турарын резолюцияда айыткан.

Ливанда араатанзыг дайынга болгаш кижилерни когун үзе узуткаарынга удур, Ливандан израиль шериглерни доп-дораан, чугаа чокка үндүрери дээш, Израиль-биле бир демей хамаарышпас палестин күрүнени тургузарынга үндезилээш, шынныг тайбыңны тургузары дээш шимчээшкинни чуртка калбартырынче ИКП ТК-ның пленуму кыйгырган.

Тайбың болгаш дең эрге дээш демократтыг фронтудан депутат, ИКП ТК-ның чиңгине секретары М. Вильнер израиль кнессетке (парламентиге) чүве чугаалааш, Барыын Бейрутту бүзээлээрин болгаш хоорайның ол кезээниң сырый чурттакчылыг кварталдарын араатанзыг ёзу-биле боолаарын соксадырын чазактан шиитпирлии-биле негээн.

АЖЫ УЛУГ

Ийиги чергениң курлавырларының Красноярск край каттыжыышкынының бистиң республикада баштайгы белеткел баазазы Кызыл хоорайда ажылдап эгелээнден бээр ам ийи чыл чоокшулай берген. Ооң начальниги А. С. Сафрина-биле бистиң корреспондентивистиң интервьюзун бөгүн парладывыс.

— Галина Сергеевна, **«ийиги чергениң курлавырлары» деп чүл база силерниң баазаңарның ажылының дугайын чугаалап берип көрүңерем.**

— Ийиги чергениң курлавырлары дээрге, ажыглалдан үнген хевеи, дук, эрги хеп, саазын, резина, автодугуй, шил сава бузундулары, ак-демир, чес, демир, шой, холадан кылган бажың иштиниң эт-херекселдер аймааның чүүлдери болур. Оон аңгыда аъш-чемге ажыглаан сөөк аймаа база ындыг курлавырларга хамааржыр.

Бистиң чуртувустуң бүдүрүлге, организация черлеринде-даа, чурттакчыларында-даа ындыг лизылыг курлавырлар кончуг хөй. Ынчангаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1980 чылдың январьның 25-те «Улус ажыл-агыйынга ийиги чергениң чиг-эдин ажыглаарын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели аңаа дүүштүр ындыг доктаалды база үндүрген.

Ук доктаалга дүүштүр бүдүрүлге, организация черлериңден болгаш чурттакчы чоннан ийиги чергениң чиг-эдин күрүнеге садып алырының өртек-үнезин доктааткан. Чижээ: 1 кг эрги саазын өртээ 2, хевең-сазын пөс хеп аймааның 6, дүктен дааразан эрги пөс хептиң 16 көпеек болгаш оон-даа ыңай.

Бистиң баазавыстың сорулгазы болза, ол бүгү чиг-этти чыып белеткээш, бистиң чуртувустуң тус-тус заводтарынче чүдүрүп чорудары болур. Ук заводтар ол чиг-эттен улус ажыл-агыйынга эргежок чугула чүктап каан саазын (толь), шил, хырба, демирдес ышкаш тудуг материалдарын катап белеткеп үндүрүп турар. Ынчангаш ол дээрге, бүдүрүлге, организация черлеринге, чурттакчы чонга-даа, күрүнеге-даа улуг ажыктыг чиг-эт болур-дур.

— **Бо талазы-биле силерниң баазаңарның чедиишкиннери кандыгыл?**

— Бааза бо чылдың баштайгы чартыының планын 106,9 хуу күүсеткен.

— **Найысылалдың бүдүрүлге, организация черлериниң ол чугула ажылга киржилгези кандыгыл?**

— Кызылдың үлетпүр барааннар садыының, республика типографиязының коллективтери эң идепкейлиг киржип турарлар. Найысылалдың 15 дугаар ортумак школазының коллективинге хөй эрги саазын чыганы дээш 100 рубль түңнүг акша шаңналын база тывыстывыс. Ынчалза-даа хоорайның аъш-чем барааннар садыының, 3 дугаар автотранспорт бүдүрүлгезиниң болгаш өске-даа чамдык коллективтерниң удуртукчулары бо ажылдың чугулазын ам-даа чедир үнелеп көрбейн турар.

Оон аңгыда, ийиги чергениң чиг-эдин чыырынга идепкейлиг кирипшкен коллективтерге болгаш тус-тус чурттакчыларга шаңнал-мактал хемчеглерин көрүп турар бис. Чижээ: чиг-эт чыырынга эң идепкейлиг кирипшкен чурттакчылар бистиң оларга тывыскан абонемент талоннарывыс ёзугаар хоорайның № 19 үлетпүр барааннар садыындан чугула хереглелдиң тывылбас барааннарын садып алыр аргалыг.

ТЕМП ООЖУМ

Чайгаар үнген сигенни кезерин Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары оожум чорудуп турар. Сиген кезилдези «Сут-Хөл», «Октябрь 30 чылы» болгаш Карл Маркс аттыг совхозтарда эң куду темпилиг.

Суур бүрүзүнде агитквартиралар чурттакчыларын, өөреникчилерни болгаш пенсионерлерни сиген белеткелинче четче организаставайн турар. Районда чүгле 1085 кижини, ооң иштинде хол кадыыры-биле сиген кезери-биле 350 кижини хаара туткан.

Амгы үеге чедир районнуң совхозтарынга 45 сиген кезер машина, 19 пресспсдборщик, 8 трактор дырбаажы ажылче кирбээн. Чадаана хоорайның чурттакчылары, бүдүрүлге коллективтери, албан организациялары совхозтарга шеф ажылын чедир организаставайн турар. Партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый органнары ниитиниң мал чемиин белеткелинге хамаарышкан дээштиг хемчеглерни алыр ужурлуг. Мал чемин белеткээринге немелде бригадаларны, звеноларны тургузар херек. Ынчангаш оларның аразынга социалистиг чарышты организастап тургаш, ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер. Чарыш түңнелин доктаамал үндүрүп, материалдыг болгаш моральдыг деткимчени көргүзерин четчир деңнелге тургузар. Ындыг хемчеглерни дарый албас болза, районнуң малынга четчир чем-суурну тургузары берге.

К. МОНГУШ.

АМЕРИК АДМИНИСТРАЦИЯНЫҢ ТУРУЖУН ШҮГҮМЧҮЛЭЭН

БОНН. (СЭТА). Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразында харылзааларны калбартырының айтырыының талазы-биле америк администрациязын ГФР-ниң федералдыг канцлери Шмидт шүгүмчүлээн. Барыын-герман телевидениеге берген интервьюзунга Сибирь—Барыын Европа аразынга газ дамчыдыкчызын салып тударынга холбаштыр Вашингтон чаңгыс талалыг кызамдаашкынныг хемчеглерни алгаш, бодунуң барыын-европа эвилелчилери-биле безин сүмелешпээнин сагындырган.

«АКШ-тың чазаа бодун сагылга-чурумнуг туттунарынга өөредир болгаш бодунуң эвилелчилериниң негелделеринге дыңнангыр болур ужурлуг»—деп, Г. Шмидт демдеглээн. — Оон бодунуң хөделиишкиннерин эде көөрү эргежок чугула. Ол делегей политиказының-даа, делегей экономиказының-даа айтырыгларынга, ол ышкаш «газ-хоолай» деп дугуржулга айтырыынга-даа хамааржып турар. Вашингтонда АКШ-тың бүрүн эргелерин Францияның, Англияның, Италияның болгаш ГФР-ниң фирмаларынга күштүг болдурар оралдажыышкыннарны кылып турар. Ынчалза-даа бистер оон-биле эптежир аргавыс чок. Ындыг америк политика ажылдаар черлерни кызырар кыжанышкынны тургузуп турар»—деп, канцлер чугаалаан.

ВАШИНГТОН. (СЭТА) Совет Эвилели биле Барыын Европаның аразынга «газ-хоолай» дээр дугуржулганы боттандырып чорударынга хамаарыштыр америк администрацияның кызамдаашкынныг хемчеглерин ГФР-ниң ында чеде берген ажыл-агый министри Отто Ламбсдорф буруу шапкан. АКШ-тың ындыг туружу «хостуг садыглажыышкынга согуг» болурун ол Вашингтонга медеглээн.

Политика талазы-биле алырга Вашингтонның ындыг хемчеглери дорт айыылдыг боор турарын министр демдеглээн. Совет газ дамчыдыкчызын тудуп, тургузарынга шаптыктаар дээш американнарның кылып турар оралдажыышкыннарынга дыка таарышпайн турарын Барыын Европа илередип турар. «Европада кижи бүрүзү ол газ дамчыдыкчызын чогуур үезинде тудуп турарын үнелээринге бүзүрээр мен»—деп, ол чугаалаан. Совет Эвилели бодунуң хүлээлгезин ыяап-ла күүседир болгаш газ айыткан хуусаазында шуут Барыын Европаже дамчыттынып эгелээр дээрзин О. Ламбсдорф демдеглээн.

«Ниити рынок» чурттарындан канны даштыкыже үндүрериниге каайлы талазы-биле кызыгаарлааш кынпарны АКШ-ка чоокта чаа доктаатканынга холбаштыр барыын-герман министр, ындыг шиитпир ГФР-ниң удурланыышкынын болдурганын медеглээн. Ол хамаан чок бүгү Барыын Европа безин Каттышкан Штаттарның ындыг экономиктиг политиказынга килеңнеп турар. Бо айтырыгга АКШ-биле ЕЭН-ниң аразында шыңгыы чөрүлдээ туруп турарын Л. Ламбсдорф чугаалаан.

РИМ. (СЭТА). Италияның даштыкы херектер министри Э. Коломбо АКШ-тың күрсекретары Дж. Шульц-биле чугаалажыышкыннарының мурнуу чарыында итали журналистерге мынча деп чугаалаан: европейжилерниң сонуургалын барымдаалаваан шиитпирлер-биле Европа чөпшээрешпейн турар болганда, АКШ-биле чугаа дең эргеге үндезилеп чоруттунар ужурлуг.

Сибирьниң газ дамчыдыкчызын тудар дериг-херекселдерни чорударын хоруурунга холбаштыр база барыын-европа канны даштыкыже үндүрериниге каайлы тарифтерин доктаадыр дугайында АКШ-тың администрациязының хемчеглери «чаңгыс талалыг шиитпирниң» херечизи боор турарын Коломбо демдеглээн. Ынчангаш шиитпирлиг гүрүшче доп-дораан кирери эргежок чугула деп, ол чугаалаан.

ХҮННҮ ШИЛЭЭН

ГААГА. (СЭТА). Тайбың дээш голланд шимчээшкинде бактаан кирген организациялар — дайынга удур организациялар чаа америк ядролуг чепсекти Голландияның девискээринге сайгара тургузарының планнарынга удурланыышкынның ниити национал массалыг чыскаалын сентябрь 4-те Роттердамга эрттирерин шиитпирлээн.

Чуртуң девискээринге америк ракеталарны тургузарының планнарынга удур эрткен чылдың ноябрьда 400 муң голландылар кирипкен чыскаал ышкаш, бо-даа чыскаал шак ындыг улуг хемчээлдерлиг болур кылдыр ооң организакчылары санап турар.

Сентябрь сесте Голландияга бүгү-ниити парламент соңгулдалары болурунга холбаштыр чыскаал эрттириринге айыттынган хүннү шилип алган. Голланд черге америк ракеталар турар бе азы турбас бе дээрзиниң дугайында айтырыг соңгулда мурнуунуң кампаниязынга кол черни ээлээр.

ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИННИ ДҮЖҮРЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КОМИТЕТТЕ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Химиктиг чепсекти хоруур талазы-биле чугаалажыышкыннар чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле комитетте дагын эгелээн. Химиктиг чепсекти ажылдап кылырын, бүдүрерин болгаш ооң курлавырларын мееңнээрин хоруур дугайында база узуткап чок кылыр дугайында КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле Нью-Йоркка эрткен ийиги тускай сессиязынга ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң киирген керээниң кол чүүлдериниң телевилелин комитетке Совет Эвилелиниң делегациязы киирген.

Тускай сессияның үезинде аажок улуг сонуургалды хайныктырган болгаш хөй-хөй делегацияларның талазындан калбан үнелээшкинни алган совет телевилел чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле комитеттиң кол кичээнгейин дораан хаара туткан. Ол комитеттиң кол сорулгаларының бирээзи химиктиг чепсекти хоруур дугайында керээни ажылдап кылыры болуп турары билдингир болгай.

ТЕЛЬ-АВИВ ЧӨҢГЭЭЗИН КҮШТЕЛДИРБИШААН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль шериглер бүзээлеткен Барыын Бейруттуң мурнуу болгаш мурнуу-чөөн хоорай чоогунда черлерде боо-чепсектиг өнчүкчөңгээлээшкинни дыка калбарткан. Июль 20-ниң хүнүнүң бүгү дургузунда Израильдиң АКШ-тың самолёттары ливан найысылалдың кырынга хайгыылчы ужудуушкуннарны кылып турган. Удурланыышкынның палестин шимчээшкининиң болгаш национал-патриоттуг күштерниң отрядтарының агаарже адар-боолары шүүргедекчилерже камгалал одун ажылып турган. Эртенден эгелээш, хоорайны барыын болгаш чөөн талаларга чарган шугумну дургаар чуртталга кварталдарын израиль үгерболардан үе-үеле адып тура хүнзээн. Интервентилер хүннүң ийиги чартыында боолаар девискээрин улам калбарткаш, отту Барыын Бейруттуң мурнуу хоорай чоогу болгаш районнары болур черлер — Хай эс-Саллум, Лайлакиже, дескен палестиннерниң Бураж эл-Бараджна лагеринче кежурген. УПП-УПК-ның артиллериязы харыы отту ажыткан.

Июль чээрбиде даң бажында израильдер Бейруттуң чурттар аразының аэропортунуң девискээринде боттарының туружун экижидерин болгаш бурунгаарлаарын оралдашкан. Израиль шериглер улуг чидириглерге таварышкаш, мурнуку туружунче аткаарлай берген.

Эжелекчилерге удурланыышкыннар оларның ээлеп алган черлеринде база соксаастаан. Патриоттарның отрядтары Барыын Бекааның девискээринге ийи дайынчы үнүүшкүннерни кылган түңнелинде бир израиль бронетранспортёр, элээн каш автомашиналар узуткаттынган, хөй-хөй израиль шериг албаныглар өлүп, балыгланган.

Израильдер шыңгыы удурланыышкыннарга таваржып, улуг чидириглерлиг болганындан дескен палестиннерниң Айн Ал-Хильве, Рашидия, Аль-Бас деп лагерьлерин бульдозерлер-биле чер кырындан шуут узуткаан. 14 лагерьни долузу-биле чуура шапкан. Дыка хөй саңныг дескеннерниң чурттап турганы Дамурда чаңгыс-даа бүдүн арткан бажың чок.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Сирияның даштыкы херектер министри Абдель Халим Хаддам болгаш Сауд Аравиязының даштыкы херектер министри ызыгуур салгакчызы Сауд аль-Фейсал аңаа Рейган-биле ужурашканының соонда Ливанда байдалдың болгаш палестин айтырыгларын шиитпирлээриниң аргаларының дугайында айтырыг талазы-биле боттарының чазактарының база араб чурттар лигазының туружун АКШ-тың президентизинге дыңнатканын медеглээннер.

АКШ-ка бистиң келгенивистиң сорулгазы Ливандан израильдиң эжелекчи шериглерин дүргени үндүрерин чедип алыры болур деп, Абдель Халим Хаддам журналистерге чугаалаан. Сауд министр тургаш, амгы үеде Ливандан израильдерниң үнүп чоруурун хандырары эргежок чугула боол турарын демдеглээн. Кол-ла айтырыг болза, ол чурттуң хамаарышпас чоруу болгаш девискээриниң бүдүн турары, а ол ышкаш палестин улустуң дүрүм ёзугаар эргелерин хандырары болур деп ол уламчылап чугаалаан.

ТОКИО. «Бистиң арыг агаарывысты дедир бериңер!» «Атомнуг өлүм болбазын!» деп ындыг кыйгырыглар-биле парламентиниң, экономиктиг организациялар каттыжыышкынының болгаш өске-даа албан черлериниң бажыңнарының баарынга долгандыр турар бойдустуң хирлениишкининге таваржып турар кижилерниң удурланыышкынын илереткен чыскаалдары болгаш митингилери болгулаан. Бүдүн чартык муң ажыг чыскаалганнар үлетпүр бүдүрүлге черлериниң үндүрген хир-чамы-биле сугну болгаш агаарны-даа хораннап, эңме-сан чок ажык-ончаа сүрер дээш он-он муң бодуун кижилерниң амытынынга болгаш кадыкшылынга хора чедирип турар бүдүрүлге ээлериниң кара туразында политиказынга килеңнээшкинин илереткен. «Акахата» солуннуң санаалы-биле алырга, бүдүрүлге артынчылары-биле бойдустуң хирлениишкининиң ында «когай» деп адап турар аарыындан 100 муң ажыг кижи качыгдап турар. Чыскаалдың киржикчилери атомнуг дайын бүгү бөмбүрзектиң бойдузу катап тургустуунмас кылдыр үрелиириниң чылдагааны боол, бүгү кижи төрелгетенни узуткап каапты болурун боттарының чугаазынга айтып турганнар.

ЧУРУКТА: чүгле инвалидтер тергежигештеринге олуруп алгаш, шимчеп болур чыскаалчылар-биле кады чыылган чоннуң кол митингини эрттирер черже бар чоруур.

Джапан пресс — СЭТА-ның фотозу.

ЭКИИ, «АВРОРА» КРЕЙСЕР!

«Аврора» крейсерниң бүгү экипажы Запорожье чурттуг аныяк ажылчын Наталья Болковаяга — музей-корабльдиң көөрү-биле келген 15 миллионугу кижиге изиг байыр чедирген.

Совет оолгаш даштыкы аалчыларның дыка хөйү корабльге, ооң чээрби беш чыл ажыг үеде «музей» боор келгенин дургузунда, ооң алдарлыг төөгүзүнге мөгейип, боттарының чүректериниң кезик-чамдызын мында арттырган дег. Ол дугайын Совет Эвилелиниң улустарының найыралының, чурттарның болгаш диптерниң ак сеткилдиг кижилериниң Улуг Октябрьның төрээн чуртун хүндүлеп, хүлээп көрүп турарының херечизи — чыл демдеглели болган 50 номнардан тургустунган бижимелдер дептерлери болур.

Баштайгы бижимелдерни 1924 чылда, кажан «Аврора» аныяк Совет республиканың Шериг-Далай Флодунуң тугуунуң адаа-биле Норвегияның порттарынга кирбишаан, Скандинавия чартык ортулукту долгандыр эжиндиришкин кылып чорда бижиттинген.

Сөөлгү бижимелдерниң бирээзин Наталья Болковая бижээн. Оларның аразын барык алдан чыл чарып турар.

...«Аврораның» палубазы Совет Эвилелиниң бүгү талалыг чедиишкиннериниң, ооң иштинде космонавтиканың-даа хөгжүлдезиниң талазы-биле чедиишкиннериниң старт шөлү болган»—деп, Юрий Гагарин бижээн.

«Аврораның» хоочуннарының, революсчу болуушкуннарының киржикчилериниң эгелээни төөгү дилээшкиннерлиг ажылдарны ам оларның оолдарының оолдары, оларның оолдары музейниң дөрт хүлээлгелиг ажылдакчыларындан аңгыда экипаж составындан идепкейжилер база уламчылап турар.

Оларның бирээзи-биле таныштым.

— Юрий Гагарин—деп, ол бодунуң адын адады.

Ленинград областың Виллози суур чурттуг Гагариннер оглун космос оруктарының баштайгы изекчизиниң адынга тураскаадып Юрий деп адаан. Юрий крейсерге кээрге аңаа музейниң «Аврорадан» космос чедир» деп кезээн даас-кап.

...Эртенги ыржымны горнуң чаңгызы оттурган. «Тукту болгаш гюйсту көдүреринче, томааныг!» деп команда чаңгыланган. Дайынчы моряктар-биле кады чыскаалга «Тагилстрой» каттыжышкынының мында келген төлээлекчилери турупкан. Шериг-Далай Флодунуң тугун көдүрген соонда уралчылар Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң тургустунганының 60 чылынга алдар болдурган күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын экипажка рапорттаан.

Байырлалдыг ындыг рапортту бээрин «Аврораның» шаг-дан бээр харылзаа тудуп турары коллективтериниң эң дээрелеринге чөпшээрээр. Үжен чылдарда, крейсерден шериг албанындан халашкан далайжылар Нижне-Тагилдиң металлургия комбинадын тудуушка киржип турган, оортан бээр комбинат-биле харылзаа үзүлбейн келген. Витебскиниң «Монолит» каттыжышкынының, Днепропетровскиниң «Аврора» совхозунуң, Москва областа база ындыг аттыг ажыл-агыйның төлээлекчилери корабльге база доктаамал аалдап келир. Ол коллективтер-биле кады ажылдажылганың кээрлери чардынган, оортан аныяк оолдарны «Аврорага» шериг албаны эрттирери-биле чорудар хүндүлүг эргени оларга берген. Амгы үеде корабльде чурттуң 11 националдарының төлээлекчилери дайынчы өөредилгени корабльде эртип турар.

Экипаж, музейниң ажылдакчылары ажылдың ниитизи-бүрү аргаларын ажыглап турар. Ленинград аныяктарының каттышкан ээлчеглиг отряды комсомолчу шалыпчы тудуглараже чорудуп турар. Оларның оруу революцияның алдарлыг крейсериндее эгелээр. Маадырлыг чоруктуң кичээлдери, комсомолчу билеттерни маңаа тывсыры, пионерге хүлээп алыры ышкаш ёзулалдар доктаамал чаңчыл болган. Комсомолдуң төрүттүнген хүнүнден эвилелдешкен республикаларның болгаш Маадыр-хоорайларның социалистиг чарыштың аныяк тиилекчилери маңаа чада хердинген дайынчы туктуң баарынга чурукка тырттырар. Революсчу болуушкуннарның киржикчилери-биле ужуражышкыннар корабльге доктаамал эртип турар.

«Аврорага» кээп турарлар ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылының бүдүүзүнде, бо хүннерде улам көвүдээн. Корабльдиң төөгүнүң угланыышкыны-биле эжиндиришкини» уламчылавышаан. Чылдар эртер, корабль кырынче чаа-чаа салгалдарның кижилери үнер. Ам бөгүнде ышкаш, делегейниң аңгы-аңгы дылдарынга «Экии, «Аврора» крейсер!» деп сөстер үзүк-соксаал чок чаңгыланыр.

Н. КОНДРАТЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Ленинград.

ЭЭП КЕЛБЭЭННЕР

Мырыңай чээкта чаа парлап үндүрген чагаа хавының даштында улуг доштарга кыстырган шхунаны (хемени) болгаш ооң чанында орус офицерниң портредин чуруп көргүскен. Ол-ла чагаа хавының даштында мынча деп бижээн: «Св. Анна» деп шхунага Г. Л. Брусиловтуң кылган экспедициязының 70 чылынга».

Арктиканы чагырып алганының төөгүзүнде үш ат кожа туруп турар. Ол болза Георгий Седов, Владимир Русанов болгаш Георгий Брусилов оларның аттары-дыр. Оларның экспедициялары 1912 чылда эгелээн болгаш аңгы-аңгы үелерде доозулган, ынчалза-даа олар шупту дедир ээп келбейн барганнар.

Флоттуң улуг лейтенантызы Седов Соңгу полюсче бар чораан оруунга өлген, а ооң «Св. Фока» деп шхуназы командазының арткан кежигүннери-биле кады Архангельскиже арай боорда чедип келген. Революсчу, поляржы шинчилекчи болгаш геолог Русановтуң отряды «Геркулес» деп шхуназы-биле олчаан читкен. Дыка үр чылдар эрткен соонда ооң чүгле истери тывылган. Чүгле истери. Оон өске чүү-даа чок.

Флоттуң лейтенантызы Георгий Львович Брусилов экспедицияны баштап эгелээн үезинде 28 харлыг турган. Ук экспедиция Сибирьниң эриктерин дургаар Соңгу Доштуг океанны таварааш, Оожум океанга чедер сорулгалыг турган. «Св. Анна» деп шхуна Петербургтан үнгеш, Полярный хоорайга четкеш, оон Карск далайже углапкан. 231 тонна ишкир «Св. Анна» биле ооң 24 кижилиг экипажы Арктикага кара чааскаан арткан-нар.

Ол чылын Карс далайның дош болгаш метеорологтуг байдалы кончуг кадыг-дошкун турган. Ол чорук ол үш экспедицияның салым-чолунга өлүмнүг салдарны чедирген. Оларның иштинде Брусиловтуң экспедициязы өскелеринден эки дериттинген турган.

Соңгу чүкче углай шимчеп бар чораан доштарга узун болгаш кадыг-дошкун ийи кышты ук экспедицияның канчаар эрттиргенин бис ооң штурманы Альбановтуң демдеглелдеринден билип алыр бис. Альбанов 1914 чылдың апрельде шхунаны каггаш, экипажтың чамдык кежигүннери-биле кады черже чадаг чорупканнар. Олар шупту 14 кижи турган. Черге чүгле Альбанов биле матрос Конрад четкен. Франц-Иосифтиң черинге оларны, Седовтуң өлгениниң соонда, Доштуг океандан дедир чаныш чоруп олурган үрелик «Св. Фока» тып алган. «Св. Анна»га үшкү кышты эрттирер деп шиитпирлээн кижилерниң салым-чолу билдинмес. Ук кыш оларга сөөлгү кыш болган байдалдыг.

Брусиловтуң экспедициязының вахта журналы болгаш эртем хайгааралдарының демдеглелдери арткан. Оларны Альбанов эккелген. Ук журнал болгаш демдеглелдер дыка хөй билдинмес айтырыгларны тодарадырынга дузалаан, оон аңгыда дыка хөй чаа чүүлдерни билип алырынга база ажыктыг болган. Ылангыя элээн үр үе эрткенде, ук шхунаның оруун шинчилеп көрүп турган, оон мурнунда билдинмес турган чаа ортулукту база ажыткан.

Үш экспедиция. Үш ат. Седов, Русанов, Брусилов. Бистиң төөгүвүсте, бистиң угаан-бодалывыста бот-боттарынга деңнелдешпес кижилер. Седовтуң дугайында хөй номнар бижиттинген. Революсчу Русановтуң овур-хевири сөөлгү чылдарда база-ла хөй-хөй шинчилекчилерни болунче хаара тудуп турар. Брусилов олардан шала эвээш билдингир.

Ынчалза-даа «Св. Аннаның» походу уттундурбаан. Боду поляржы шинчилекчи турган, алдар-сураглыг орус адмирал С. Макаров кончуг чөптүг-биле мынча деп чугаалаан: «Поляржы экспедициялар шупту боттарының салган сорулгазынга четпезе-даа, чөгүм-на харын оларның ачызында бис Соңгу Доштуг океанның дугайында хөй чүүлдерни билип алыр аргалыг болган бис».

Г. Седовка тураскааткан маркалар, В. Русановка алдар болдурган онзагай маркалыг открытка база 1912 чылдың үшкү орус экспедициязынга болгаш ооң удуртукчузу Г. Брусиловка тураскааткан чагаа хавы —ол бүгү чүүлдер шупту ам филателистерниң альбомнарында кожа чыдар.

С. МУТОВКИН.
(СЭТА).
Москва.

Бөгүн, 17 шакта, Совет Тываның 5 чылы стадионга МАР-ның Завхан аймааның улусчу ширигиниң концерти болур.

Телевидение

ИЮЛЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55— «Кадык болуруң күзезиңзе». 9.00 — Ереван хоорайның уругларының уран чүүл коллективтериниң концерти. 9.40 — «Федор Трофимович болгаш өскелер-даа...» 3-кү дамчыдылга. Дамчыдылгага Украинаның КП-зиниң Полтава обкомунуң бирги секретары Ф. Т. Моргун киржир. 10.10 — «Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». 10.40 — «Музейлер болгаш делгелге залдарынга». И. К. Айвазовский. Феодосияның чурук галереязы. 11.15 — «Спортлотонуң» 30-гу тиражы. 11.25 — «Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктер клуву. Оожум океан флодунуң 50 чылынга. 12.10 — Уругларга фильм: «Кургаг черде чалгыг». 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 15.30 — Даарта садыг ажылдакчыларының хүнү. Дамчыдылгага СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струев киржир. 15.55 — «Бистиң байырывысты хүлээп ап көрүңер». Садыг ажылдакчыларының хүнүнге таварыштыр музыка программазы. 16.40 — «Бир ыт чурттап чораан». Мультфильм. 16.50 — 17.05 — Чапсар. 17.05 — Политиктиг хайгааракчы В. П. Бекетовтуң беседазы. Дамчыдылгага СЭКП ТК-ның кежигүнү, партияның Тула обкомунуң бирги секретары Ю. Х. Юнак киржир. 17.50 —«Монт-Ориоль» деп теле-шиилиң баштайгы үндүрүлгези. Автору — Ги де Мопассан. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35— «Бөгүн паркта». Фильм-концерт. 22.00 — 23.35 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Динамо» (Киев). Төп «Динамо» стадиондан дамчыдылга. Ооң соонда — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

Челябинсктиң телевидение студиязының программазы

14.20 — Челябинск хоорай дугайында кино-чурумал. 14.30 — «Кижи заводка —завод кижиге». Киноочерк. 14.50 — «Уралда чурттап тур бис». Концерт программазы. 15.20 — «Кижи — Чериң ээзи». Дамчыдылганы «Известия» солуннуң хайгааракчызы А. З. Иващенко чорудар. 16.25 — «Чүү? Кайа? Кажан?». Телевикторина. 17.35 — «Ыпак ырлар». РСФСР-ниң улустуң артизи Л. Гурченконуң киржилгези-биле музыкалыг телефильм. 18.15 — Улуг Октябрьның 65 чылынга уткуштур. 30-гу фильм — «1946-гы чыл». 19.15 — Делегей байдалының дугайында допчулал. 19.30 — «Музыка киоскузу». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Дюймовочка». Мультфильм. 20.15 — «Кадыкшыл». Эртем-нептереддиг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.10 — «Петербург-биле чарлывышкын». Уран-чечен фильм.

НАЙЫРАЛДЫҢ ХАЙЫРАЗЫ

Чечен чугаа

Кышкы кежээки кызыл хүн ынаар ырак шаң-туман бүргээн Цаган-Шибетунуң сүүр-сүүр сыннарының артынче чылар-чылбас ажа берген. Караңгы имир чоорту чылбыртып кирип орган, дем чаа-ла хүн херелинге мөңгүннелдир кылаңайнып чыткан ховунуң оңу соой берген коргулчун ышкаш каракка шыланчыг көзүлген. Мугур-Аксынга бараан сөөртүп чедирип чораан «ГАЗ-51» деп маркалыг чүък машиназы алгылар чүдүрүп алгаш, Чадаанаже дедир ээп кел чыткан. Аңаа чедир орук ам-даа узун болгаш шаптараазынныг.

Дүвү хаттыг дүннүң дүшкени-биле Чапыйның сеткили аажок далаш, чиктиг апарган, ой-өйде машинаның газын дыңзыды баскылаан.

Дүвүлүг хат улам күштелзе-күштелзе шуурганче шилчээн. Бурунгаар чүү-даа көзүлбес, фаралар чырыынга харлар ээргиштелип, ында-хаая аза борттери шывырацнаар. Хенертен хак-хук дээн соонда машинаның соңгу ийи дугую чаңгыс черге долгангаш, турупкан. Ыңай-бээр чүткүдерге, мотор угбайн ожуп калган. Моторну катап хөделдиргеш, кабинадан үнүп келген. Соңгу ийи дугуй ыңай-даа, бээр-даа үнер арга чок, коргалда дүшкен. Хүүрек-биле баскан, шак доң. Олура дүшкеш, олбо суйбагылаан, кулаш чартыы хире даш доора чыткан. Лом алгаш, шашкылаан, элээн болганда ооң ортузундан бусту берген. Баштайгы дашты ындыг улуг бергедээшкин чок чайладыкан, а ийигизи оон берге болгаш туттунмас болган. Элээн суйбагылаан, эптиг чер туттунуп кээрге, бар-ла күжү-биле көдүрупкен. Коп-белдир чым-сырт кынып, ажыш дээн соонда, даштың ышкынып чоруй, ойта кээп дүшкен. Бажының соо чык кынып, сыдыстарлыг дээр безин шывараш кылдыр дээскине каапкан ышкаш болган.

Изирнигип дериткен хаваац соок адыжы-биле чодуп, бир холу-биле оргазын туттунуп, оожум туруп келгеш, кабинаже кылаштаан. Тепкиишке бир будун пат боорда салып, эжикти оожум ажыдып кирип келгеш олуруп алган. Ол аразында мотор өже берген, стартерни базып ажылдаткан, хөделбес. Ам канчаар, оожум калгып үнгеш, машинаның суун топкеп. «Ээн курут ховуга ам-на доңуп өлүрүм ол чоор бе?!...» дээн даржыктыг бодалдардан эрнип сеткили бүргелип, чоорту-ла шагзырап, удаан кижи ышкаш, бажын атаар селеш кылдыр салып, шыырайны берген.

...Чапыйның карактарын чоорту оожум көрүп, миниин кээрге, өрегезин ажа тыртып каан бир-ле танывазы аккыр кидис огуңуң дөр бажында, каш каът кылдыр кылыннады чаткан эпчек кырында чыткан. Бажының адаанда бедиди сыртык салгаш, чап-чаа дааразы хой кежи чоорган-биле шуглап каан. Дүндүктен шаң-бус оттүр чырык дээр ынаар шалбул бүлүреңнээн. Оортап сеткили чырыш кынныы, чулчургайында дамыр безин дыңзыды соккан. Демир суугуну көржең-биле кызыдыр одаанындан от ишти изип, ышкамнап кээрге, өрегени ажа тыртып каан хире. «Дириг кижи ышкажыл мен» дээн кызыгаар чок, деңнелге турбас бодалдан ол аразында медерелин ышкынышкан.

Кажан медерел кирип келгеш, карактарын көрүп, салааларын шимчеткилээн, чиктии аажок, электри тогу үстүрупкен чүве дег, эгиннери чым-сырт кылынган. Коп-белдирде бир-ле аар чүве салып каан дег шимчеттинмес, ыстап аарыыр. Хөрек база кагылчак, бичии шимченнээрге чөдүртүп, тынышты бачымнады бээр. Даштың ыт ээрген соонда аъттар даваннары дагжаан. Удавааанда эжик ажыттынып, шаң-бус бүргүлүп, кижилер соонуг-мурнуг кирип келген.

— Сайн-байнуу!—дээн эр кижиниң мендилээн чоон үнү тода болгаш откут дыңналган.

— Сайн-сайн!—деп, херээжен кижи харылаан.

Ийи эр кижи аразында моолдажып чугаалашкан соонда Чапыйга келген. Ак халаттыг эмчи ол-бо шинчиглээн, хөректе дегдиришкин, оорга хан дүшкен болган. Сыкыртып, эмнер ижирткен. «Кижилер аразында кижи ышкажыл мен» дээн бодалдан карактарындан өөрүшкүнүң чаштары мөңдүш кынып, чаактарынга кыланнашкан.

Бажында дилги кежи бөртү ийлендир салган, хой кежи негей тонун эдээн аңдара азынган, ногаан далемба кур-биле куржанган, хову черниң сырынындан додуккан хүрең шырайлыг моол эр диштерин агартыр, чүүден часык хүлүмзүрүп, кандайы аажок тывалаан:

— Сомондан эмчи келген, эмнер берген, сен ону чиир, удавас сегиир. Маңаа элээн каш хонар, кадык чораар.

— Мен мында кажан келген!—деп, Чапый айтырган.— Мени мында кым эккелген.

— Дүүн дүне келген—деп, моол эр имней-самнай аарак тайылбырлаан.— Оруктан аскан, машина хөртүкке дүшкен фаралар чырып турган. Сен аараан, машина литинге удаан. Ол тевелер чаңдырып чораан сеңээ таварышкан. Сээң бензин база тоңген.

— Мээң машина кайдал?—деп, Чапый дүвүрексеп айтырган.—Ховуда хевээр бе?

— Чок-чок, сээң машина мында—деп, моол эр оожуктурган.— Машинаны бертен бистиң суг дажыыр машина сөөртүп эккелген. Ажырбас, сагыш човаап херээ чок.

Оортап Чапыйның сеткили чиигеш кынныл, ишкээр-дашкаар хос тынгылаан. Өөрүшкүнүң чырык хаязы чайнаш дээн. Моол эр башты көдүрерге, херээжен кижи дерден өде берген сыртыкты солуп, хурааган кештерип бедиди салган. Аяк сунгап, хайындырып каан хойнуң аа суду. Бар шаа-биле аартаан, чайгаар ижин дүвү изип, кастыктардан дерлер сыстып келген.

Сүттү ижипкеш, Чапый аян сунган:

— Буянныг кижилер, силерге улуу-биле четтирдим!—деп, сеткилиниң ханызындан өөрүшкүзүн сөглээн.

—Ажырбас—деп, моол эр төрелзек сеткил-биле чугаалаан.

— Мээң ат Комбо, бо ат Цурендулма дээр. Сээң ат кым?

— Мээң ат Чапый—деп, Чапый харылаан.—Душтуумну Чечек дээр, мооладап Цэцэг дээр ийин.

— Сен ам мээң дуңма—дээш, Комбо холун сунган. —Мен сээң акы, бо кижи угба болган. Бистер таныштар болур—найрамдал — найырал.

Алызындан дазыл-дамырлы чаңгыс «найырал-найырамдал»—ол ийи сөстүң күжү сеткилдерни ала-чайгаар чыпра тыртып, алышкы, угбашкы, дуңмашкы кылдыр төрелдештирипкен. Кайызы-даа дылдарын эки билишпес-даа болза, найыралдың кежик чолдуг хайыразы оларны чаңгыс аалдың кижилери ышкаш болдурган. Ёзулуг найырал берге ойде төрүттүнүп, каналыр деп чүве ол-дур.

Каш хонуктар эрткен, Чапый шуут кан-кадык болган. Орукка таварышкаш, эккелгени Цурендулма угбайга өөрүшкүзүн сөглеп, чаактарын дыңзыг ошкагылап, кабинадан ойнаар-кыс уштуп, белекке сунган. Цурендулма салаазындан мөңгүн билзекти уштуп сунгаш, мооладап чугаалаарга, ирейи билири тыва сөстер-биле очулдуруп чугаалаан.

— Душтуун Чечекке белектир.

— Четтирдим, угбай—дээш, Чапый ооң хавааңче каш улай ошкагылаан.

Үш кижи удур-дедир дыңзыг куспактажып, чарылганнар:

— Байырлыг!

— Баяртай!

Т. КАРЫМА.

Ай-оол

(Эрги басняның амгы уланчызы)

Ай-оол Түлүш сагыш амыр
Арагалап базып чайлаан.
Канчангаштың көөр дээрге
Харлыг кыжы дүжүп келген.
Кадайының хөңну калгаш,
Каапкаштың чоруй барган.
Огородта картошказы
Олчаан хевээр доңуп калган.
Ынаар-мынаар дилеп
көрген:
Ыт кагар ыяш-даа чок.
Соңгаларда ойбактардан
Соок хады үрүп турган.
— Халап болдум, хамык
чонум!
Харга, соокка кызаттырдым.
Дораан дуза катпас болза
Доңуп өлүр чыгы-дыр мен!
«Хөөкүйге дузалаар!» дээш,
Хөлзеп, шимчеп хөлчок
барган:
Месткомнуң кассазындан
Бежен акша чаштай берген.
Директору куруг орбаан:
Дилег дээрге ол-ла дораан
Ай-оолга дуза кылдыр
Алдан акша бижип берген.
Сеткил ханган Түлүш Ай-оол
Сергеп келген — хей-аът
кирген.
Водка садар магазинче
Боданмайн далажыпкан.

В. МОНГУШ.

Виктор ПОЛТОРАЦКИЙ

ШУПТУЗУНГА ХАМААННЫГ МЕН

Эштер-өөрүм аразынга
Чолдуг чурттап
келгеним бо,
Совет Төрээн чуртум
ышкаш,
Эргим черни тыппас-даа
мен.

Орукка-даа, аалымга-даа,
Кезээн-шагда ынаныжым,
Ооң ижи, дүвүрели —
Хөлзээзиним, чымыжым-
дыр.

Шупту чүвээ хамаанныг
мен.
Чуртум-биле хиним тудуш—
Салым-чолум, аас-кежиим,
Чаңгыс сенде доңнаттынган.

А. ДЕМБИРЕЛЬ очулдурган.

АЛФАВИТ ЁЗУГААР

Албан чериниң 30 чыл болган оон демдеглеп эрттирер деп барган бис. Ол дээрге кайгамчык харысалгалыг ажыл-херек болу берген. Боданып, хензиг-даа чүве арттырбайн чугаалажып келген бис. Хөлезилеп алган ресторанывыска шайлалга башкарыкчызын баш бурунгаар-ла томуйлай шаап алдывыс. Профэвилелдиң местком даргазы Нико — угаан-сарыылдыг кижи.

Нико бир дугаарында кымның, ооң соонда кымның, а дараазында кымның кадыкшылы дээш дашка көдүрерин ыяк планнап алган. Чаңгыстап шуптузунуң кадыкшылы дээш дашканы көдүрер, ынчангаш кижилерниң шуптузунуң аттарын даңзыга киирер деп шиитпирлээн. Оон дашканы алфавит ёзугаар көдүрер деп дешпилгелиг арганы ажыглаарының дугайында шиитпирни хүлээп алган. Кижилерниң чаңгызын-даа хомудадып болбас!

Аңаа шуптузу таарзынган.

Шыяата, чыглып келгеш, олурупкаш, эгеледивис-ле.

— Бистиң эргим ынак Николай Михайлович А-а-аничковус дээш! —деп, шайлалга башкарыкчызы Нико швейцар ашактың фамилиязының эге үжүүн аажок тода адавышаан, уламчылаан: — Ооң кадыкшылы дээш ижээлиңер! Албан-дужаалы бедүүн, бичии-даа болза, кайгамчык чаңгыланып турар ышкажыл!

Ону харын шупту чөпсүнүп деткээннер.

— Швейцария база-ла бичии чурт, ынчалза-даа эң чараш-каас —деп, бир-ле кижи улам дыңзыткан.

— А швейцар быштак черле улуг болгаш амданы чаагай —деп өскези немээн.

— Чүге ынчаар чугаалайдыр сен? Мен бистиң сырый найыралдыг коллективистиң ак сеткилдиг, төлептиг кежигүнү, эргим, кайгамчык... кижи дээш дашканы көдүрер мен—деп шайлалга башкарыкчызы чугаалаан.

— Ындыг ажылга ак сеткилдиг эвес болза хоржок —деп бирээзи баштактанган.

Оюн-тоглаа-даа хайныгы-ла берген. Алфавит ёзугаар бистиң курьеривис Бобров дээш иштивис, оон монтёр Варазаян дээш, оон аштакчы кадай Геладзе дээш...

Мындыг чурумну бистиң эргим директорувус Наполеон Шалвович Чаладзе канчап деткээнин билбес бис. Ынчалза-даа ол байырлыг найыр-дойга эң сөөлгү дашканы ооң алдар-кадыы дээш көдүрериниске, ол ойталаваан болгаш харын каттыргылаан чүве.

Ол чаа арга кайы хире шынныг болгаш демократчыдыр дээрзиниң дугайын чугаалажып турган бис. Профэвилелдиң местком даргазы Никову шак ол арганы кезээде удуртулга болдурар деп чагып, сургап шаг болдувус.

Нико бир неделя хире болганда, дыштаныылга бажыңнарынче путёвкалар үлээн. Даңзыны ол база-ла алфавит ёзугаар тургусса-даа, фамилиязы эвес, а чүгле эрге-дужаалын барымдаалап тургускан. Эгезинде а-а-администратор, ол местком кежигүнү, ийигизи б-бухгалтер...

Алфавит ёзугаар эрге-дужаал барымдаалап тургускан даңзы чамдык кижилерге чедишпээн.

С. МХАРГРДЗЕЛИ.

Г. МАКАРОВТУҢ «Дыштаныр хүнде» деп чуруу.

Агаар

Агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага кежүп турар булуттаар, чамдык черлерге кезек чаар. Соңгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 6—11, чамдык черлерге 0—5, хүндүс 18—22, чамдык черлерге 10—15 градус чылыыр.

Кызылга кежүп турар булуттаар, кезек чаар. Агаарның температуразы дүне 6—8, хүндүс 18—20 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

ИЮЛЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бот чорда оглу» 9.30, 12.10, 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ол хайгыыл үезинде болган» 9.10, 11.30, 12.50, «39 чадажыгаш» 14.40, 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Туттурбас адаан негекчилери» 15.00, «Келдерел» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ынакшыл үези четпээн аныяк» 19.30 шакта.

«ЧАЙГЫ»: «Дамды» 15.30, 17.30, 19.30 шактарда.

Сонуургактарга

ЕВРОПА КЫРЫП ОРАР

КНО-нуң комиссияларының бирээзиниң белеткээни илеткелинде ынчаар чугаалап турар.

Амгы үеде Европада улуг назылыг кижилерниң хуу талазы-биле саны делегейде бирги черде болуп турар. Бистиң дипте алдан хар ашканнарның саны 156 миллион кижи. 1950 чылга деңнээрге, ол хире назыда кижилер барык ийи катап өскен. Европада 75 хардан ашкан кижилерниң саны 42 миллион. КНО-нуң санап турары-биле алырга, 2000 чылда узун назылыг кижилер 32 хуу көвүдээр.

Дипте узун назылыгларның көвүдеп турары-биле черге-лештир эр, херээжен кижилерниң ваугдезинде база улуг өскерилгелер бар. Бир эвес 1950 чылда эр кижилер 42 хуу турган болза, 1980 чылда 39,5 хуу болган. Ынчангаш ам бистиң дипте үш херээженге-ле ийи эр кижи онаажып турар.

В. БАЙКОВ.
Брюссель.

МАМОНТ АЗЫ

Анкудинка хем якут хоорай Среднеколымскиниң чурттакчыларынга солун белек эккеп берген. Суггур частаашкын соонда хем эриктеринге сыңмайн, ол-бо талаларже суун хостуг салып, хоорайның бир кудумчузунга «сеглүүстеп» келген. Кажаң хем суу сыыган, Анкудинка «томааргыйн» бергенде, бир улуг хөөлбек артып калган.

Согаг берген хөөлбек оруу оңгардан среднеколымчылар узуну ийи метр чартык мамонт азы тып алганнар. Ол бүдүн эвес болган: кажан-на ийик ужу сыйлып калган. Тускай эртемниглерниң санаалы-биле алырга, азыгның узуну ук шаанда, үш метр турган, а деңзизи чүс килограмм турган. Ийи азы ийи центнер хире аар чүъкту кайы хире улуг амытан эдилеп чораан чүве!

Солун бо тывыш тус чериниң чурт-шинчилел музейинде чаа экспонат боор кирген.

Среднеколымск.

Якут АССР.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

667000. Кызыл Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партий-ле амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41 бухгалтерияның 2-12-45. солун чедбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1354

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01437